

T.C
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI
TEZHİP PROGRAMI

DEDE KORKUT HİKÂYELERİNİN
TEZHİP VE MİNYATÜR SANATI İLE YORUMLANMASI

(Yüksek Lisans Eser Metni)

Hazırlayan:

20152309022Fatemeh (Seba) JAFARİ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Turgay KORUN

İSTANBUL-2018

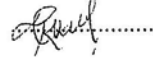
Fatemeh JAFARI tarafından hazırlanan **Dede Korkut Hikayelerinin Tezhip ve Minyatür Sanatı İle Yorumlanması** adlı bu çalışma aşağıda adları yazılı jüri üyelerince Oybirliğiyle / Oyçokluğuyla Yüksek Lisans Eser Metni olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 16 / 10 / 2018

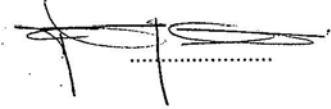
(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Turgay KORUN (Danışman)

Jüri Üyesi : Prof. Faruk TAŞKALE

Jüri Üyesi : Dr.Öğr.Üyesi Ülkü GEZER (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniv.)

İÇİNDEKİLER	
ÖNSÖZ.....	I
II	
ÖZET.....	II
II	
SUMMARY.....	III
II	
KISATMALAR.....	III
V	
RESİMLER LİSTESİ.....	V
GİRİŞ.....	1
Çalışmanın Amacı ve Kapsamı.....	3
Çalışmanın Yöntemi.....	3
1. TEZHİP SANATI.....	4
1.1 Tezhip Sanatının Tanımı.....	5
1.2 Tezhip Sanatının Tarihsel Geçmişi.....	5
1.3 Tezhip Sanatının Kullanım Alanları.....	9
1.4 Günümüzde Tezhip Sanatı.....	11
1.4.1 Klasik Tasarımlar.....	12
1.4.2 Serbest Tasarımlar.....	12
1.5 Tezhip ve Dede Korkut.....	12
2. MİNYATÜR SANATI.....	16
2.1 Minyatür Sanatının Tanımı.....	16
2.2 Türk Minyatür Sanatı.....	17
2.3 Minyatür Sanatının Özellikleri.....	18

2.3.1 Konu.....	18
2.3.2 Düzen (Kompozisyon).....	19
2.3.2Çizgi.....	19
2.3.3 Perspektif.....	20
3. DEDE KORKUT.....	21
3.1 Dede Korkut Kimdir.....	21
3.2 Dede Korkut Kitabı.....	23
3.3 Dede Korkut'un Milli Destanlarının Vasıfları.....	27
3.4 Dede Korkut Coğrafyası.....	33
3.5 Efsanevi Bakımdan Dede Korkut.....	33
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	35
DEDE KORKUT HİKAYELERİNİ ANLATAN MİNYATÜRLER.....	37
EKLER.....	75
KAYNAKÇA.....	89
ÖZGEÇMİŞ	92

ÖNSÖZ

Dede Korkut hikâyeleri konusunda araştırmaların bulunması bu hikâyelerin dünya ve özellikle Türk edebiyatında ne kadar önemli bir yere sahip olduğu hakkında bize bilgi verir.

Dede Korkut hikâyeleri geçmişte yaşayan Türklerin, bakış açısı, yaşam tarzı, inançları ve nasıl bir kültüre sahip oldukları hakkında bilgi veren hikâyelerdir. Dolayısıyla bu milli destanlarda Dede Korkut'un önemli bir rolü vardır. Dede Korkut her hikâyenin sonunda saz çalıp ve etik derslerle hikâyeyi sona erdiriyor.

Bu tezi çalışmamın amacı bu konu hakkında bugüne kadar yapılan eserlerin dışında yeni ve özgün tasarımlar ortaya koymaktır. Dede Korkut hikâyeleri Türk edebiyatında önemli bir yere sahiptir ama Geleneksel Türk Sanatlarında yeterince önem verilmemiştir. Şair ve yazar olan bir ailede doğduğumdan dolayı ve Türk edebiyatı ve folkloruna olan ilgimden ötürü, Türk kültürünün ünlü karakterlerini dünyaya tanıtmak istemekteyim. Üstelik bir Türk olarak bu konuda çalışmayı kendime görev olarak seçtim.

Yüksek lisans eğitim boyunca güzel fikirleriyle destek olan Sayın Prof. Faruk TAŞKALE ve danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Turgay KORUN'a teşekkür ederim.

Ayrıca hedefimde ve çalışmalarımnda her zaman şiirlerinden, düşüncelerinden ilham aldığım babama ve büyük aşkıyla manevi destekleriyle beni hiç bir zaman yalnız bırakmayan anneme ve güzel kalpli arkadaşım Janli' ya sonsuz teşekkürleri bir borç bilirim.

ÖZET

Dede Korkut hikâyeleri Türk dünyasının milli destanıdır. Geçmişten günümüze kadar Doğu Asya'da Tezhip, Minyatür ve Hat Sanatıyla şiirleri ve hikâyeleri aktarılmaya çalışılmıştır.

Tezhip Sanatı daha çok Kur'an-ı Kerim' in ve el yazması kitapların süslemesinde kullanılmıştır. Minyatür Sanatında daha çok av törenleri, spor gösterileri, savaş sahneleri, divan toplantıları gibi konular işlenmiştir. Bu sanat dalında temel amaç, kitaplardaki konuların daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır.

Dede Korkut kitabı dünyanın klasik eserlerinden biridir. Türk milli destanı olan bu kitap, bir önsöz ve 12 destandan ibarettir. Dede Korkut bu kitapta, kutsal, bilge, ozan kişi olarak verilmiştir. Ayrıca Dede Korkut astrolog ve din adamı karakterinde görülmektedir.

Bu kitap, dünyanın destansı hikâyelerinin başyapıtlarından biridir. Dede Korkut, her hikâyesini bilgilendirici öğütlerle sonlandırıyor.

Bu çalışmada Dede Korkut hikâyelerini Tezhip ve Minyatür Sanatıyla yorumlayıp yeni tasarım ortaya koymak amaçlanmıştır.

ANAHTAR KELİMELEER: Dede Korkut, Tezhip, Minyatür Sanatı

SUMMARY

Dede Korkut stories are then ational epic of the Turkish world. From the past to the present, in East Asia, poems and stories with tezhip, miniature and calligraphy were tried to be conveyed.

The art of tezhip was most yused in the decoration of the Holy Quran and manuscript books. In Miniature Art, subjects such as hunting ceremonies, sport shows, battle scenes, and divan meetings were discussed. The main purpose of this art branch is to provide a better understanding of the subjects in books.

Dede Korkut's book is one of the classic works of the world. This book, which is a Turkish national epic, consists of a preface and 12 epics. In this book, Dede Korkut was given as a holy, wise, bard. Dede Korkut is also seen in the character of astrologer and cleric.

This book is one of the masterpieces of the world's epic stories. Dede Korkut con cludese very story with in for mative advice.

In this study, it is aimed to interpret Dede Korkut Stories with Tezhip and Miniature Art and to show a new design.

KEYWORDS: Dede Korkut, Tehip, Miniature Art

KISATMALAR

Agk :Adı Geen Kitap

agm :Adı Geçen Makale

H_z :Hazreti

H :Hicri

m :Miladi

yy. :Yüzyıl

MSG_{SÜ} :Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

No./no. :Nu

RESİMLER LİSTESİ

Resim 2.1: Vefa Allahyarova.....	13
Resim 2.2: 1. Destan.....	14
Resim 2.1:2. Destan.....	15
Resim 3.1: Orhan Şayik GÖKAY.....	37
Resim3.2:Camiü't-Tevarih.....	38
Resim 3.3: H.GÜZEL- K.ÇİÇEK Vd.....	38
Resim 3.4: Fexreddin ELİYE.....	39
Resim 3.5: Vaqif HÜSEYİN.....	40
Resim 3.6: Oqtay SADIQZADE.....	41
Resim 3.7: Dede Korkut hikâyeleri.....	41
Resim 3.8: Sabir ÇOPUROĞLU.....	42
Resim 3.9: Dede Korkut Kitabı.....	43
Resim 3.10: Eldar ZEYNALOV.....	43
Resim 3.11: Resim22 Mahir ÜNLÜ.....	44
Resim 3.12: Mirnadir ZEYNALOV.....	44
Resim 3.13: Yusif HÜSEYNOV.....	45
Resim 3.14: Mirnadir ZEYNOLOV.....	45

Resim 3.15: Ağa MEHDİYEV.....	46
Resim 3.16: Oxtay ŞİXELİYEV.....	46
Resim 3.17:Tahir MEMMEDOV.....	47
Resim3.18: Kerim QULİYEV.....	48
Resim 3.19:Fexredin ELİYEV, 10. Destan.....	49
Resim 3.20: Fexredin ELİYEV, 9. Destan.....	50
Resim 3.21:Fexredin ELİYEV, 11. Destan.....	51
Resim 3.22:Fexredin ELİYEV, 4. Destan.....	52
Resim 3.23: Fexredin ELİYEV,4. Destan.....	53
Resim 3.24: Fexredin ELİYEV, 12. Destan.....	54
Resim 3.25: Fexredin ELİYEV, 10. Destan.....	55
Resim 3.26: Fexredin ELİYEV, 1. Destan.....	56
Resim 3.27: Fexredin ELİYEV, 6.Desta.....	57
Resim 3.28: Fexredin ELİYEV, 8. Destan.....	58
Resim 3.29: Fexreddin ELİYEV, 2. Destan.....	59
Resim 3.30: Mikayıl ABDULLAYEV, 3. Destan.....	60
Resim 3.31: Mikayıl ABDULLAYEV, 2. Destan.....	61
Resim 3.32: Mikayıl ABDULLAYEV, 8. Desatan.....	62
Resim 3.33: Mikayıl ABDULLAYEV,6. Destan.....	63
Resim 3.34: Mikayıl ABDULLAYEV, 5. Destan.....	64

Resim 3.35: Mikayıl ABDULLAYEV,6. Destan.....	65
Resim 3.36: Mikayıl ABDULLAYEV, 4. Destan.....	66
Resim 3.37: Fexreddin Eliyev, 7. Destan.....	67
Resim 3.38:L.R.Quritski, 1. Destan.....	68
Resim 3.39: L.R.Qaritsk, 4. Destan.....	69
Resim 3.40: L.R.Şarov, 3. Destan.....	70
Resim 3.42: L.R.Şarov, 6. Destan.....	71
Resim 3.44: L.R.Şarov, 4. Destan.....	72
Resim 3.45: Rafiq MEHDİYEV,9. Destan.....	73
Resim 3.46: Dede Korkut anıt duvarı, Eskişehir.....	74
Resim 3.47: Dede Korkut anıt duvarı, Eskişehir.....	74

GİRİŞ

Destan: Yiğitlik hikâyelerini anlatan uzun şiir. Çoğu zaman bu hikâyelerde bir tek kahramanın hikâyeleri anlatılır ve millî bir anlam taşır. İngiliz şairi Dryden'e göre "bir kahramanlık şiiri, şüphesiz ki, insan ruhunun başarabileceği en büyük eserdir".¹

Şiir, edebiyat ve düzyazıya karşıt olarak mısırlar sanatı; seslerin, ritimlerin, uyumların kaynaşmasıyla en güçlü duyguları, izlenimleri, heyecanları canlandırma ve telkin etme sanatıdır.

Hikâye: Şark edebiyatında çok eski maziye sahip ve yaygın olan Hikâye'nin sözlük deki manası, "bir sürü haberi nakl ve rivâyet etmek, bir nesneye benzemek, bir kimseyi fiilen yâhut sözlü olarak taklit etmek, bir kimseden bir söz nakletmek"dir.²

Meseleyi tekrar biçim açısından ele alırsak, şiiri kolaylıkla türlere ayırabiliriz. Konusu tarih ve efsanelerden alan epik şiir veya destan; bir anlatıyı perdeler halinde sahnede canlandıran dramatik şiir; bir öğretiyi açıklayan öğretici şiir; duyguları dolaysız olarak yansıtan lirik şiir.³

Tezhip (Arapça tezhib: "altınlama", "yaldızlama", "bezeme"), yazma kitapların sayfalarına, hat levhalarına, murakkalara, hatta tuğraların üst taraflarına altın tozu ve boya ile yapılan her türlü bezeme. Sözcük yalnız altınla yapılanın dışında, toprak boyalarla bezemeler için de kullanılır. Yalnız altınla yapılan tezhibe "hâlkari" denir.⁴

¹ **Türk Ansiklopedisi Cilt XIII**, 432.

² A.g.k, 231

³ Safa KILIÇLIOĞLU, Nezihe ARAZ, Hakkı DEVRİM, **Meydan Larousse**, 779

⁴ Nazar BÜYÜN, **Ana Britannica** 20. Cilt 572

Minyatür kelimesinin sözcük anlamı kâğıt, parşömen ve fildişi gibi malzemeler üzerine yapılan küçük resim yapma sanatıdır.⁵

Türk edebiyatı tarihinin en büyük âlimi Prof. Fuat Köprülünün, derslerinde söylediği bir söz vardır. Bütün Türk edebiyatını terazinin bir gözüne, dede Korkut'u öbür gözüne koysanız, yine Dede Korkut ağır basar.

Dede Korkut hikâyeleri Türk edebiyatında çok derin ve zengin bir yere sahiptir, özellikle dünya Türk kültürünün değerli bir kitabı olarak, Türk dünyasının ortak birleştiricisi ve en büyük kişilerinden biridir.

Dede Korkut kitabının bu yüksek değeri onun mahiyetinin tabii bir neticesidir. Dede Korkut bir millî destandır. Millî destanlar, taşıdıkları vasıflar dolayısıyla, bağlı oldukları dil ve edebiyat sahaları içinde daima müstesna bir yer işgal ederler.⁶

Dede Korkut Oğuz Türklerde efsanevi bir karaktere sahiptir ve yaşam tarzı nedeni ile de çok saygılı bir ozandır. Yaşadığı yere ve zamana ait kesin bilgilere ulaşılmamıştır. Farklı coğrafyalar ve farklı zamanlara ait olan Dede Korkut efsaneleri incelenerek ortak özellikleri ortaya çıkarılarak Dede Korkut'un gerçek hikâyesine varılmaya çalışılmıştır. Ancak bu değişik rivayetlerde ortak olarak dikkati çeken hususlardan hareket ederek bir takım sağlam tespitlere varabilmemiz mümkün görünmektedir. Bu ortak tespite göre Dede Korkut başlı başına sosyal bir şahsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerçek bir düşünür, her zaman akıl danışılan müşküllerin çözülmesi yardımına başvurulmuş keramet sahibi gelecekte ve bilinmeyenlerden haber veren ulu bir kişidir. Bu özelliklerinin yanında Dede Korkut'un güçlü bir ozanlığı da vardır.

⁵ İlhan APAK, **Yeni Rehber Ansiklopedisi**, 14. Cilt, Ed,176.

⁶ Prof. Dr. Muharrem ERGİN, **Dede Korkut Kitabı**, 5.

Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Bu çalışmada Dede korkut hikâyelerinden esinlenerek Tezhip ve Minyatür Sanatı teknikleri kullanılarak hikâyenin yeniden yorumlanması amaçlanmaktadır.

Dede Korkut, savaş ve kargaşanın olduğu yerde kendi sazi ve sözüyle onu çözmeye çalışmıştır. Günümüzde dünyamız savaş ve ölümlerle dolu bir çağ yaşamakta, bu nedenle bu hikâyelerin değerleri daha da artmaktadır. Ben bu hikâyeyi göz önüne alarak ve bir sanatçının görevi olarak, bir takım çalışmalarla itirazımı bildirmek istedim. Dede Korkut savaşlarda barış elcisi olup herkesi barışa çağırdığı için ben de eserlerimde tüm dünyaya barış çağrısı yapmak istemekteyim. Dolayısıyla bu çalışmada Tezhip ve Minyatür sanatının tarihçesi, teknik ve kompozisyon özellikleri ve Dede Korkut hikâyeleri ile ilgili kaynakları araştırıp elde edilen bilgiler doğrultusunda yeni ve özgün tasarımlar oluşturmak amaçlanmıştır. Minyatür ve Tezhip sanatları, en eski sanatlardan oldukları için ve Türklerinin değerli mirası Dede Korkut Hikâyelerinin etkisini anlatmak için en doğru teknikler olarak görülmüştür.

Bu çalışmada eski dönemlerden günümüze kadar Minyatür ve Tezhip sanatında Dede korkut hikâyelerini konu alan eserler araştırılıp ele alınmıştır.

Bu kapsamda Dede Korkut hikâyelerinde öne çıkan parçalar belirlenmiş ve hangi tekniklerde uygulanmaları yapılmış olduğu araştırılmıştır. Dede Korkut hikâyeleri, tüm edebiyat, kültür ve sanat camiası için değerli bir eserdir.

Çalışmanın Yöntemi

Tezhip ve Minyatür sanatında yapılmış olan eserlerin incelenmesi, kompozisyon analizlerinin yapılması ve analizlerden yola çıkarak yeni ve özgün tasarımların yapılması çalışmanın yöntemi niteliğindedir.

Tezhip Sanatı, Minyatür Sanatı ve Dede Korkut hikayeleri ile ilgili kaynak araştırması, Tezhip Sanatının ve Minyatür Sanatının tarihçesi, teknik ve kompozisyon özelliklerinin incelenerek, ortaya çıkan bilgiler doğrultusunda yapılacak olan yeni ve özgün tasarımlar yapılması planlanmaktadır.

1. TEZHİP SANATI

1.1 Tezhip Sanatının Tanımı

Türklerde Tezhip Sanatı Uygur Türklerine kadar uzanır. Orta Asya'da Karahoça'da yapılan Turfan kazılarında bulunmuş vakıf yapan Maniheist Uygur Rahipleri minyatürlerindeki basit bitkisel motifler daha sonraki dönemlerdeki bitki " hatayı"lerin en basit örnekleridir.⁷

Tezhip uzun ve köklü bir geçmişe sahip eski kitap süsleme sanatlarımızdandır. Divanlar gibi el yazması kıymetli kitaplar, Kuran-ı Kerimler, murakkalar ve tuğralar gibi çeşitli yazı örneklerini altın yaldız ve boya ile bezeme sanatıdır.⁸ Tezhip yapan sanatçıya "müzehhib", kadınsa "müzehhibe", tezhiplenmiş yapıta da "müzehheb" adi verilir.⁹

1.2 Tezhip Sanatının Tarihsel Geçmişi

Yüzyıllar boyunca Tezhip Sanatını etkileyen birçok etkenler olmuştur. Bunların başında kültür etkileşimleri ve değişimleri, sosyal ve ekonomik nedenler, yöneticilerin sanata karşı olan bakış açıları, sanatkârların kendilerini tekrardan kaçınmaya çalışmaları, kendilerini ifade edebilme arzusu ve yeni arayışlar içinde olmaları gelir. Dolayısıyla bu nedenlerin yaptırım güçleri, diğer sanat kollarında olduğu gibi geleneksel sanatlar içinde önemli bir yer tutan Tezhip Sanatının gelişiminde de etkili olmuşlardır. Bazı tarz ve üsluplar değişen

⁷ Faruk TAŞKALE, **Türk Süsleme Sanatı**, 18.

⁸ H.Örcün BARIŞTA, **Türk El Sanatları**, 89.

⁹ Bkz. (4), 572

beğeni ve istekler doğrultusunda her dönem etkili olmuştur; bazıları ise bir süre etkin olduktan sonra zayıflayıp önemlerini kaybetmişlerdir.¹⁰

Türk Tezhip Sanatının en eski örnekleri, Türklerin tarih sahnesine çıktıkları ilk devirlerden itibaren görülmüş, Büyük Selçuklu, Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Devleti'nin kuruluş devrinde motifler ve renkler açısından olağan gelişmesini yaşamıştır.

Bugün elimizdeki en erken örnekler; 12. ve 13. yüzyıl Selçuklu eserlerinde bulunur. Bu dönemin motif ve desenleri sade ve basittir. 13. yüzyılda medeniyetinin ve sanatlarının zirvesine çıkan Selçukluların başkenti ve aynı zamanda önemli bir sanat merkezi olan Konya'da Selçuklu sarayına bağlı sanatkârların elinden çıkmış sade, ancak olgun tezhipli eserler "**Konya stili**" denebilecek bir üslubun en güzel örnekleridir. Selçukluların büyük devlet adamlarından ve hayırsever bir kişi olan Sahip Ata Fahreddin bin Ali'nin hattat ve müzehhiblerin çalıştığı bir nakkaşhanenin sahibi olduğu, tezhip nakkaşhanelerinin saraya ve önemli makamlara bağlılığını gösteren bir kayıt olup, o döneme ait yazma eserin zahriyesinde yer almaktadır.¹¹

Hatayı ve "rumi" motiflerinin büyük bir ustalıkla kullanıldığı Osmanlı erken döneminde ve 15.yüzyılda tezhipte büyük bir gelişme başlar. Bunda sanata ve sanatçıya değer veren Fatih Sultan Mehmet'in önemli bir rolü vardır. Dönemin ana renkleri altın, lacivert ve mavidir. Bu renklere ek olarak beyaz, siyah, yeşil, ve kırmızı renkler de uyum içinde kullanılmıştır. 15.yüzyılın en önemli müzehhebi saray nakkaşı "Baba Nakkaş"tır.¹² Fatih Sultan Mehmet, Topkapı Sarayı'nda Nakkaşhane kurarak bu sanatı her bakımdan desteklemiştir. Nakkaşları bir yerde tarihi resmetmeye mecbur etmiştir. Nakkaşlar da buna güvenerek insan yüzlerini yavaş yavaş aslına benzetmeye başlamışlardır. İşte

¹⁰ Faruk TAŞKALE, **Geçmişten Geleneğe Tezhip Sanatında Bir Yolculuk**, 10.

¹¹ Gülbün MERSERA, **Türk Tezhip ve Minyatür Sanatı**, 16 - 25.

¹² Bkz. (9), TAŞKALE, 11.

bu serbestlik içinde çalışan nakkaşların ortaya çıkardığı eserlerle dönem, Türk Süsleme Sanatının güzel çağlarının başlamasına sebep olur.¹³

16. yüzyıl başlarında II. Bayezid döneminde, motif ve desenlerdeki uyum, 16. yüzyılın ikinci yarısı, yani Kanuni Sultan Süleyman devrinde hazırlık niteliğini taşır. Ana renkler altın ve lacivettir. Rumi ve hatayı motifleri kullanılmaya başlanmıştır. Dönemin en önemli tezhip sanatçısı Hasan bin Abdullah'dır.

Kanuni döneminde diğer sanat kollarında olduğu gibi, tezhipte de altın dönem başlar. Klasik motiflerin büyük bir ustalıkla kullanılmasının yanı sıra, dönemin usta muzehibi "Karamemi" ile lale gül, karanfil, sümbül, servi ağacı ve bahar dalı gibi bahçe çiçek ve bitkilerinin ilk kez süsleme sanatlarında tanıtıldığı bu döneme tezhipte "klasik dönem" adı verilir. Kanuni döneminin diğer bir önemli üslubu da "Şah Kulu" tarafından tanıtılan "saz yolu" üslubudur.¹⁴

17. yüzyılın ikinci yarısı ile tezhipte batı etkisi görülür. Çiçek buketleri ile natüralist bir üslubun başladığı ve 18. yüzyıl sonlarına kadar süren dönemin en ünlü tezhip sanatçısı ve lake ustası Ali Üsküdarı'dır. Mekke ve Medine tasvirleri de tezhipte bu dönemlerde kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönemde tezhip sanatı (Klasik Dönem) herhangi bir yenilik göstermeden, parlak bir şekilde devam eder. Sarayın içindeki Nakkaşhaneden başka, sarayın dışında da birçok atölyede nakkaşlar yetişir ve bu sanatla uğraşmaya başlarlar.

18. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nun batı ile olan sıkı ilişkileri, Osmanlı'nın sanatını da etkiler. Elçilerin sık sık Avrupa ülkelerine yaptıkları ziyaretler, geldiklerinde anlattıkları ile ortaya yeni bir üslup çıkar. 18. yüzyıl sonlarına doğru başlayan ve 19. yüzyıl sonlarına kadar süren, çiçek sepetlerinin, uzun palmet ve kurdelelerinin kullanıldığı tarza tezhipte "Türk Rokoksu" adı verilir. Dönemin en ünlü tezhip ustası "Hezagradlı Seyyid Ahmet Ataullah"dır. Bu dönemin eserlerinde siyah zemin kullanılmaya başlanmış, çiçek motifleri vazo,

¹³ Banu. MAHİR, **Osmanlı Minyatür Sanatı**, 17.

¹⁴ Bkz. (9), TAŞKALE, 12.

sepet içlerine yerleştirilmiştir. Çiçekler yine stilize edilmiştir ama hangi çiçek olduğu tanınabilir şekildedir.

Cumhuriyet dönemi tezhip sanatı, bir iki istisna dışında daha çok levha tezhipçiliği şeklinde gelişmiş, birçok kıt'alar, hilyeler ve celi yazılar ile yazılan kompozisyonlar tezhiplenmiştir. Yazılar etrafına silme tezhipten çok halkar tarzı uygulanmış ve halen de böyle devam etmektedir.

Günümüzde birçok renk altın ve boyalar ile yapılan halkaride açık renklerin yanı sıra lacivert, bordo, kahve, siyah ve yeşil, zemin rengi olarak kullanılmaktadır. Altın kullanılarak koyu renkler üzerine yapılan halkar daha yaygındır. Halkaride hatayı motifleri ağırlıktadır. Bunun yanı sıra rumi, bulut motifleri ve yarı stilize edilmiş hayvan figürleri de kullanılmaktadır. Bir levhada koltuk, göbek gibi bölümlerde ve küçük hacimli yazılar etrafına uygulanan silme tezhipte ana renkler, zemin renkleri olan altın, lacivert ve nadir olarak yeşil ile bordo, kahvedir. Motifler ise klasik döneminin en ünlü tezhip ustaları Muhsin Demironat (1907* 1983) ve Rikkat Kunt (1903 – 1986)'a aittir.

Eskiden el yazması eserlerin yazılıp tezhiplendiği yerler öncelikle saraya bağlı ve büyük sanatçıların denetiminde çalışan nakkaşhanelerdir. Bu arada çalışmalarını çarşılarda ve özel atölyelerinde devam ettiren tezhip sanatçıları da vardır.¹⁵

Süsleme insanlık tarihinin herhangi bir noktasında ve kültür çevresinde görülebilmektedir. İlk çağlardan itibaren topluluklar halinde yaşayan insanların temel eğilimlerinden biri olan süsleme, mağara duvarlarında veya kayalar üzerinde görülmeye başlar. Çiziliş amaçları ne olursa olsun bu tutum insanların sosyal ihtiyaçlarından biri olarak görülmektedir. İnsan topluluklarının zaman içerisinde toplum, boy ve ulus olma sürecini yakalamaları, süslemeyi ülkelerin

¹⁵ Faruk TAŞKALE, *Rakseden Harfler\ Dancing Letter, Antik AŞ*, 19 - 20.

milli karakterlerini taşıyan, o ülke insanların kendine has zevk ve duygularının şekillenmesi olarak ortaya çıkar.

1.3 Tezhip Sanatının Kullanım Alanları

Türk süsleme sanatında önemli bir yer tutan ve hat sanatından ayrı düşünülmemeyen Tezhip Sanatının uygulandığı el yazmalarının başında Kur'an-ı Kerim'ler, dua kitapları ve diğer el yazma eserler gelir.

Yazma eserlerden en önemli süslemeler eserin “zahriye” denilen tanıtım sayfalarında bulunur. Zahriye; kitabın adı, yazarı ve sunulduğu şahsi belirten madalyonların, kitabın kime ait olduğu gösteren “temellük kitabesi'nin bulunduğu tezhipli veya boyalı bırakılan, ilk sayfalardır. Genellikle tek sayfa fakat özellikle 16. ve 17. yüzyıllarda bazen karışık çift sayfa şeklinde bulunan zahriye sayfaları, bazen de yazısız olarak bırakılıp tamamen tezhiplenmiştir.¹⁶

Zahriyeden hemen sonra gelen ve metin başladığı sayfalar olan “Ser Levha” sayfaları tek olabildikleri gibi, özellikle Kur'anlarda çift sayfa şeklindedirler. Ser levhalarda tezhip, metni içine olacak şekilde düz, taç veya mihrap formundadır. Bu çeşit süslemelere “başlık” adı da verilir.

Sayfa kenarlarında ve gül şekline benzerliği nedeniyle “hızip gülü”, “seccade gülü”, “vakif gülü”, “cüz gülü”, “aşer gülü” ve “sure gülü” diye adlandırılan, rozet şeklinde özellikle Kur'an'ların durulacak veya seccade edilecek şeklinde ayetleri hizasında bulunan süslemeler, bir sayfada bir veya birden fazla olabilir.

Kur'an ve diğer yazma eserlerde bir ayet ve cümlenin bittiğini gösteren nokta veya “durak”lar da tezhiplenmiş ve şekillerine göre çeşitli isimler almışlardır.

¹⁶ Faruk TAŞKALE, **Tezhip Sanatının Kullanım Alanları**, 21.

Bir el yazması kitapta tezhiplenen son sayfa, eserin hattatının ve yazılış tarihinin bulunduğu “hatime”ya da“bitiş” sayfasıdır. Bu sayfadaki tezhip diğer sayfalara oranla daha hafiftir.

Baş tarafı tuğralı ve uzun kâğıtlara yazılmış padişah buyrukları olan ferman ve beratların tuğra için ve üzerinde döneminin tezhip özelliğine göre süslenmiş, tuğra üzerindeki tezhip tuğrayı kapsayacak şekilde, ya taç formu, ya da üçken form içine uygulanmıştır.

Tezhip Sanatının yazma kitaplardan sonra en çok kullanıldığı alan, hüsni-hat levha ve albümlerdir. 18. yüzyıldan bu yana levha yazmacılığı büyük ölçüde gelişmiş ve tezhip sanatının en çok kullanıldığı alanlardan biri olmuştur.

Minyatürlü el yazmalarında minyatürlü bölümler cetvel içine alınıp dış kenarları tezhiplenmiştir. Türk minyatürlerini, İran minyatürlerinden ayıran bir özellik ise, Türk minyatürlerin kenarında hiçbir zaman dolu ve ağır bir tezhip olmayışıdır. Türk sanatkârları gerektiği zaman bunun yerine hafif bir “halkar” veya “zerefşan” (altın serpmeye) uygulamayı tercih etmişlerdir. Minyatürlerdeki giysi, örtü, duvar ve çadır süslemesi gibi ayrıntılar da çoğu zaman tezhiplenmiştir.

Cilt kapakları tezhip sanatının uygulandığı önemli bir alandır. 16. yüzyıldan sonra görülen cilt kapağı süslemeciliğinde deri üzerine, halkar ve natüralist çiçek buketi ve motiflerinin uyguladığı “Şukufe” tarzı en çok kullanılan süsleme çeşididir. Cilt kapakları, ahşap veya mukavvadan yapılmış kutu, sandık, yazı altınlığı gibi eşyalar üzerine yapılan bu çeşit süslemelere de daha sonra “lak” çekildiği için bu çeşit eserlere “lake eseler” adı da verilir.¹⁷

1.Yazma Kitaplar

2. Levhalar

¹⁷ Bkz. (15), TAŞKALE, 21 - 22.

3. Ferman ve Tuğralar
- 4- Kitap Ciltleri
5. Minyatürler
6. Kubur, Kutu, Sandık (Lake İşleri)
7. Diğer Alanlar.

1.4 Günümüzde Tezhip Sanatı

Günümüz Türkiye'sinde tezhipte oldukça tutucu, "klasik yaklaşım" denilen bir akım vardır. Klasik yaklaşım, tarih boyunca yaratılmış ve kullanılmış formlar ve desenleri yinelemek, desen ve formların ana yapılarını bozmadan değişik kompozisyonlarda kullanmaktır. Buna karşın, bazı tezhip sanatçıları ise klasik desen ve formları kendi görüş ve fikirlerine göre değiştirerek değişik kompozisyon ve malzemelerle daha özgür bir yaklaşım tarzı kullanmaktadırlar. Zaman içinde unutulmuşluğa terk edilmiş bu zarif ve zor sanat, son 15 yıl içinde bu sanata gönül veren çeşitli grup ve kişilerce canlandırılmıştır. Günümüzde Türkiye'de pek çok üniversitenin "tezhip bölümü" yetenekli sanatçıları yetiştirmektedir.

Günümüzde Tezhip Sanatı iki şekilde icra edilmektedir:

1.4.1 Klasik Tasarımlar

Klasik tasarımlar klasik formda yazılan yazılar için zorunludur. Bu bağlamda, yazının elbisesi ve süsüdür. Tezhip olmadan yazı eksik sayılır.

Yazı; klasik kurallar, motif ve desenler, klasik renkler ve uygulamalar doğrultusunda tezhiplenir. Bezeme yapılırken yazının içeriği, yazı çeşidi ve yazının ebadı da göz ardı edilmemelidir.

1.4.2 Serbest Tasarımlar

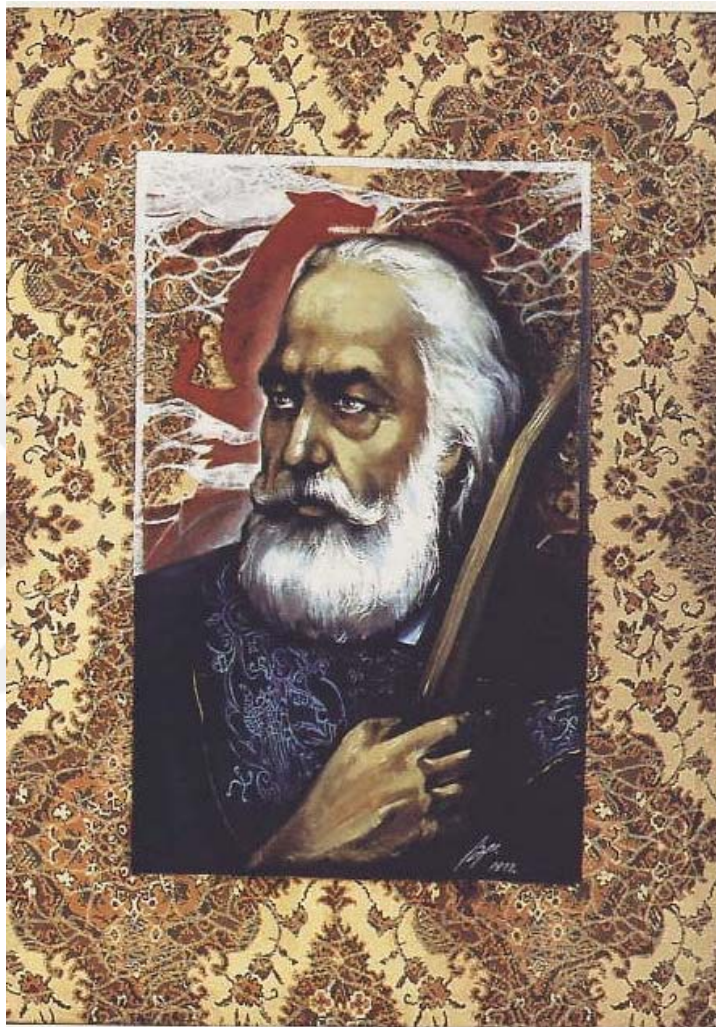
Serbest tasarım; sanatkarların duygu ve birikimleri doğrultusunda serbest çalışmalarla, kendilerini ifade etme isteklerinden kaynaklanmaktadır. Serbest tasarımlar yapan bir sanatkarın mutlaka iyi bir klasik tasarım bilgisine hakim olması gerekir.

Son 15 yıldan itibaren, farklı üslupların bilinçli bir şekilde incelenip, bazı öğelerin, bir arada ya da geliştirilmiş olarak tasarlanıp uygulanması, farklı çalışmaların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.¹⁸

2.5. Tezhip Sanatı ve Dede Korkut

Tezhip Sanatının İslamiyet öncesine dayanan derin bir geçmişi vardır. Kuran'ı Kerim ve değerli kitapların süslemesinde kullanılmaktadır. Ne yazık ki Dede Korkut kitabının süslenmesinde, bu güne kadar hiç tezhip yapılmamıştır sadece tezhip desenlerine yakın bir örnek ve birkaç tane hat yazısı bulunabilmiştir.

¹⁸ Faruk TAŞKALE, **Tezhip Sanatının Etkileyen Nedenler ve Yeni Yorumlar**, 130.

Resim 2.1: Vefa Allahyarova, **Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi**, s.432.

اوغلان بغانک آلنندن پورغن کیدردی یولندن صاولدی
 بغان ایاغ اوستنه طور مدی دوشدی دپسنگ اوستنه یقلدی اوغلان
 بجاغنه ال اوردی بغانک باشنی کسدی اوغوز بگری کلب اوغلان
 اوستنه یغناق اولدی لر تحسین دیدیلر **دوم قورقوت** کلسون بو
 اوغلان آدقوسن بیله سنجه آلوب باباسنه وارسون باباسندن
 اوغلان بکلک استون تحت ال ویرسون دیدیلر چاغردیلر
دوم قورقوت کلورا اولدی اوغلانی آلوب باباسنه واردی
 ... **دوم قورقوت** اوغلانک باباسنه صولیش آیدری **دره خان**
 اوغلان بکلک ویرکل تحت ویرکل ... **باید خانک** آغ میدانده
 بو اوغلان جنگ ایتیش در بر بغان اولدرمش سنک اوغلک
 آوی بغان اولسون آونی بن ویردیم یاشنی ال ویرسون دیدی
دره خان اوغلان بکلک ویردی

پوی اوزون **بورخانان** اوغلناک یا جنه کلدی چاغرب اوغلنه
 صویلیر کوره لم نه صویلیر
 آیدر
 کافر لر ترس طاشمشلر قران اوغلی **اوززی** جسدن چاروک
 بوغازندن اورغانده صوک ایکی طالوسندن چنکله صابجوک قیمه
 قیمه آغ اتندن چلوک قره قاورمه ایدب قرق بک قیزنه ایلتون بهرکم
 یدی اول دکل بهرکم یدی اول قران خاتونی در... سنک اتوکلن اوغله
 بیاینمی آخاک **قرانک** ناموسنی صندر اینمی
 سقین قادین آنا منم اوزریمه کلیمه سن منم ایچون آغلامیه سن قوی
 منی قادین آنا چنکله اورسونلر قواتدن چکسونلر قره قاورمه اتسونلر قرق
 بک قیزناک اولنه ایلتونلر انلر بریدکنده سن ایکی لکل سنی کافر لر
 بیلمسونلر طولیمسونلر... قران ناموسنی صمایه سن

2. MİNYATÜR SANATI

2.1 Minyatür Sanatının Tanımı

Genel bir tanımlamayla yazma eserlerde anlatılan olayları görselleştirmek üzere yapılan kitap resimlerine minyatür denilmektedir. Minyatür terimi ortaçağ Avrupa'sında yazma kitapların bölüm başlarına yapılan tezhiplerde (süslemelerde) baş harfleri vurgulamak amacıyla kullanılan kırmızı boya minium'dan türetilmiştir ve söz konusu tezhipleri tanımlar. Daha sonra Latince miniare kökünden türetilerek İtalyanca miniatura, Fransızcaya miniature biçiminde geçip zamanla yazma kitaplardaki resimleri ifade etmek için kullanılan terim Türkçeye batı dillerinden girmiştir. Ancak Osmanlı dönemi kaynaklarında minyatür teriminin yerine tasvir veya nakış sözcüklerinin kullanıldığı görülür.¹⁹

Minyatür geniş anlamıyla el yazmalarına metni aydınlatmak amacıyla yerleştiren açıklayıcı resimlerdir. Batı da kökeni antik çağa, doğudaysa İslâm öncesi dönemlere kadar inen el yazması ressamlığı, ortaçağ boyunca yaygın bir sanat dalı olmuştur. İslâm dünyasında hat sanatıyla birlikte gelişen bu sanat, 13.yüzyıldan 18.yüzyıla değin egemen resim türü haline gelmiştir. Ancak terim, etimolojik açıdan yanlış olarak Latince minus yani küçük sözcüğüne temellendirilip özellikle 16.ve 18.yüzyılda küçük boyutlu portreler, manzaralar ve figürlü sahneler içinde kullanılmıştır.²⁰

Kitaplardaki konulara açıklık getirmek, anlatımı kuvvetlendirmek için renkli boylarla yapılan bir eseri süslemek, kitap sanatımızla iç içe olmuştur. İlk zamanlar siyah mürekkeple yazılan hatların içerisinde tasvirleri belgeleyen ve tanımları gösteren şekillerde kırmızı sülûğen yapılmış, dikkat çekilmek ve konudan ayrılmak istenilmiştir. Demir bileşiği olan bu madde minear denilen bir

¹⁹ Hüseyin Behzad TARİHZADE, **Minyatürün Tekniği**, 29.

²⁰ Günsel RENDA, **Osmanlı Minyatür Sanatı**, 1262.

maddedir. Bunun için bu tasvir çalışmalarına ve şekillendirmelere mineature denilmiştir. Daha sonraları minyatür ismini almıştır. Minyatür kelimesinin farklı dillerde farklı anlamlarda kullanılarak günümüze kadar gelmesinin sebebi; farklı kültürlerin ona yüklediği anlamdan dolayıdır.

2.2Türk Minyatür Sanatı

Türk minyatür sanatı ile ilgili ayrıntılı ilk yayın sanat tarihçesi Richard Ettinghausen (ABD) tarafından 1965 yılında yapılmıştır. Türk minyatür sanatının bugüne kadar geçerliliğini koruyan üslup özelliklerinin belirlendiği bu yayını 1966 ve 1971 yıllarında Rus asıllı sanat tarihçisi Ivan Stchoukine'nin malzemelerle dolu kitapları izler. 1974 yılında ilk kez iki Türk bilim adamı, Nurhan Atasoy ve Filiz Çağman bu konuda ayrıntılı ve yeni bilgilerle donanmış bir kitap hazırlarlar.²¹

Osmanlı minyatür sanatında portrecilik, 15. yüzyılın sonlarında başlayarak yaklaşık dört yüzyıl boyunca sürdürülmüş bir gelenektir. Bu geleneğin başlamasında Doğu ve Batıda portreciliğin gelişen bir trend izlemesinin etkileri olduğu söylenebilir. Sonraki süreçte Osmanlı padişah portreleri, elyazması eserlerde veya bağımsız çalışmalar olarak, padişahları saltanat simgeleri ile ülke sınırları dışında tanıtmak amacıyla kullanılmıştır.²² Osmanlı portreciliğinin ilk örnekleri, sentezci bir yapıda karşımıza çıkmasına rağmen, sonraki evrelerde özgün bir biçim oluşturma isteğiyle sürdürülmüştür. Bu amaç doğrultusunda Batı ve diğer İslam ülkelerinin portre cilikanlayışından farklı, Osmanlı saray nakkaşhanesi üslubunu yansıtan bağımsız ve diziler halinde padişah portreleri üretilmiştir.

²¹ Zeren TANINDI, **Türk Minyatür Sanatı**, 1.

²² Gülru NECİPOĞLU, **Padişahın Portresi–Tevsiri-i Al-i Osman**,29.

Selçuklu döneminde Anadolu'da yönetici sınıfın üyelerinin, Mevlana'nın ve müritlerinin desteğinde oluşan sanat ortamında resimde ağırlıklı olarak yer almıştır.²³

Selçuklu Türklerin 11 ve 12. yüzyıllarda İran'dan ön Asya, Mezopotamya, Suriye ve Anadolu'ya yayılmalarıyla birlikte İslam minyatürü üzerinde Türklerin etkisi artmıştır. Bu dönemden günümüze ulaşan en eski minyatür örnekleri Selçuklu resim üslubu başlığı altında incelenmektedir.²⁴

2.3 Minyatür Sanatının Özellikleri

18.yüzyıla kadar Türk resminin tek egemen türü olan minyatür, İslam dünyasında büyük önem taşıyan yazı (hat) sanatının belli başlı ürünü olan el yazması kitaplarla birlikte gelişti. Metni aydınlatmaya yönelik olması ve her iki sanatın kullandıkları plastik unsurların benzemesi birlikte olmalarına temel teşkil eder ve İslam çevrelerinde özgün bir resim dalını oluşturur. Temeli İslam dünyasından gelen Türk minyatürü 12. yüzyıldan sonra saray çevrelerinin koruyuculuğuyla gelişir. Diğer sanat dalları gibi kuralları vardır. Bu kurallar gereği minyatür eserleri katışıksız renk lekeleri ve belirgin kenar çizgilerine dayanan, gölgesiz ve iki boyutlu bir kompozisyon anlayışına sahiptirler. . Minyatürde yer alan belli başlı özellikler aşağıda belirtilmiştir.

2.3.1 Konu

Türk resminde oldukça büyük yeri olan minyatürler el yazması kitaplardaki metinleri açıklamak amacıyla yapılan minyatürlerdir. Bunun içindir ki

²³ B.K.Z, (18), TANINDI, 3.

²⁴ Banu MAHİR, **Osmanlı Minyatür sanatı**, 32.

kitabın temasına göre minyatürün konusu da değişir. Ama genelde Türk minyatürü dört konu üzerinde yoğunlaşır. Buna göre;

1.Olayları hikâye edenler(en büyük yeri kapsamaktadır.)

2.Peyzajlar

3.Portreler

4.Bilimsel konular

2.3.2 Düzen (Kompozisyon)

Kompozisyon seçilmiş veya verilmiş bir alanın bir veya birden fazla eşya ile sistemli örgüsüdür. Herhangi bir eseri meydana getiren öğelerin bir araya getirilmesi ve bu çalışma sonucunda ortaya çıkan yapıya düzen(Kompozisyon) denilir.

Düzen kurma ilkeleri, hareketlerini, evrenin düzenini, sistemleşmesini sağlayan kanunların, estetik dünyada kuramsal gerçekleridir. Bunlar; tekrar, simetri, zıtlık, uygunluk, hiyerarşidi, Bütüne, yeniye biçim veren, kompozisyonu üreten ilkelerdir.²⁵Minyatürde kompozisyonda vurgulanacak olan ana nokta bir olayın anlatımı olarak görülmektedir. Bu nedenle doğa ikinci planda kalır.

2.3.3 Çizgi

Basit tanımıyla çizgi, yüzeyde hareket eden noktanın izi olarak tanımlanır. Nakkaşlar için ise çizgi, ifade etmek istedikleri şeyin şeklini gösteren bir yazı olarak algılanmıştır. Yani sanatçı fikrini düşüncesini resimle ifade eder. Bu

²⁵ Hüseyin ELMAS, **Çağdaş Türk Resiminde Minyatür Etkileri**, 6.

ifadeden yola çıkan sanatçılar için çizgi aynı zamanda yapılacak minyatürün desenidir, denebilir. Nakkaş çizgi düzeninde soyutlamaya gitmiştir. Çizgiler ince ve zariftir. Tek çizgi anlayışı hâkimdir. Çizgiler yüzey üzerinde ikinci boyutu aramazlar. Türk minyatürlerinde görülen teknik, dış konturlu desen sistemine dayanır.²⁶

2.3.4 Perspektif

İç boyutlu gerçeklikleri iki boyutlu resim düzlemi üzerine betimleyerek üçüncü boyut yanılması yaratma işine yarayan bir resim ve çizim tekniği olan perspektif Türk minyatür sanatında çoğunlukla kullanılmamıştır. Bu nedenle de ne minyatüre giren eşya ne de figürler birbirinin arkasına gelecek şekilde ya da birbirini örtecek şekilde düzenlenmemiştir. Ön ve arka planlar gösterilmek istendiğinde öndekiler alta, arkadakiler ise yukarıya yerleştirilmiştir. Altakiler ve üsttekiler arasında her hangi bir boy ve renk farkına gidilmeyerek onların bütün içerisinde eşit özelliklere sahip olmaları sağlanmıştır.

İlk İslam minyatür mektebini açanlar Selçuklu Türkleri olmuştur. Bu bakımdan Selçuklu minyatürleri, Selçuklu sultan ve emirlerinin kâtip ve nakkaşları olan Uygurlu Türkler tarafından geliştirilmiştir.²⁷ Anadolu Selçukluları minyatürlerine de baktığımız zaman Uygur etkileri açıkça görülmektedir.

²⁷ BKZ, (7), BİNARK, 33.

3. DEDEKORKUT

3.1 Dede Korkut Kimdir

Dede Korkut'un kimliği kesin olarak bilinmemekle beraber bir takım eski metinler, tarihi kaynaklar ve halk arasındaki söylentiler, çok net olamasa da, Dede Korkut'un kişiliği hakkında bize bilgi vermektedirler. Bu kaynakları ve söylentileri değerlendirmeden önce, Dede Korkut hikâyelerine dayanarak, onun kişiliği konusunda bazı sonuçlara varmaya çalışacağız.

Eski kaynaklarda "Korkut", "Korkut Ata", "Dede Korkut" gibi adlarla anılan Dede Korkut'un özellikleri, elimizdeki hikâyelerin "giriş" bölümünde şöyle sıralanmaktadır:

"Hazreti Muhammet zamanına yakın, Bayat boyundan Korkut Ata derler bir er ıktı. Oğuz'un, o kişi, tamam bilicisiydi, Ne derse olurdu, Gaipten türlü haber sylerdı, Yüce Tanrı onun gönlüne ilham ederdı... Korkut Ata, Oğuz halkının güçlüklerini zmlerdı, Her ne iş olursa olsun, Korkut Ata'ya danışmayınca yapmazlardı. Her ne iş buyursa kabul ederlerdi, sözünü tutup yerine getirirlerdi."

İrene Melikoff, Dede Korkut'u eski Türklerin *kam/ozan'ı* sayar. Bu, Dede Korkut'un şaman dedeler soyundan geldiği anlamını taşır. Kk Türk şamanlığına dayanan Bektaşi dedelerinin atası sayılır Dede Korkut. *Kam/ozanlık*, biliciliği (keramet ehli olma), deyiş söyleyip kopuz almayı, toplum katlarında saygınlığı, sorunlara zm getiren odur; ruhları erince eriştiren, hastaları sağlatan da odur. nce bir ata, ilk anlatı sanatıdır kam/ozan.²⁸

Kırkız şamanları arasında sylenen ok yakın bir efsaneye göre Korkut, şamanlara kopuz almayı ve Trk sylemeyi ğreten ilk şamandır. Kazak baskılarının byl ayinlerde kt ruhları kovmak üzere okudukları kargışlarda

²⁸ Adnan BİNYAZAR, **Dede Korkut**, 9.

Şamanizm tanrılarının adları yanında Müslüman ermişlerinin adları, boyun büyükleri ve kahramanları anıldıktan sonra “aziz Korkut Ata”nın adı da anılır.²⁹ Bu menkıbeler, Dede Korkut’un kopuzuna bir kişilik kazandırmaktadır. Yaşam, ölüm ve kopuz, hep birlikte düşünülmektedir. Hatta kopuzun yaratıcısının Dede Korkut olduğu ileri sürülmektedir.

Bu tarihi belgelerin yanında, Dede Korkut’la kopuz arasındaki ilişkiyi, en kesin biçimde, hikâyelerin sonuç bölümünde görüyoruz. Hikâyelerdeki düğüm çözülür; aksiyon bitmiş, tüm karmaşık olaylar dinmiştir. Bu dingilik döneminde Dede Korkut ortaya çıkar, sevinçli havalar çalar, soy soylar, boy boylar, *Oğuznameyi* düzer. Burada kisevinçli havaları da kopuzla çaldığına kuşu yoktur. Çaldığı sevinçli ve öğüt verici havaların sözlerini gözden geçirirsek, Dede Korkut’un kopuzunun kutsallığının nedenini anlayabiliriz. Bu sözler Dede Korkut’un dünyaya verdiği anlamı, yaşam felsefesini çok iyi açıklar:

*Onlar da bu dünyaya geldi geçti
Kervan gibi konu göçtü
Onları da ecel aldı, yer gizledi
Ölümlü dünya yine kaldı
Gelimli gidimli dünya
Son ucu ölümlü dünya*

Yukarıdaki deyişte, dünyanın gelip geçiciliği anlatılmaktadır. Bu deyiş hemen hemen her hikâyenin sonunda yer almaktadır ve sanki Dede Korkut ‘bunca savaşın insanların birbirlerini tüketmesinin ne önemi var, ölümlü dünya nasıl olsa kimseye kalmayacaktır’ der gibidir. Hele aşağıdaki deyimdeki “hani, dediğim bey erenler/dünya benim diyenler” sözleriyle, Dede Korkut’un bu anlayışı, açıklık kazanmaktadır.

Hani dediğim bey erenler

²⁹ Orhan Şaik GÖKYAY, *Dede Korkut Hikâyeleri ve Önemi*, 434.

*Dünya benim diyenler
Ecel aldı, yer gizledi
Ölümlü dünya kime kaldı
Gelimli gidimli dünya
Ahir, son ucu ölümlü dünya³⁰*

Dede Korkut'un çok uzun ömürlü olduğu tahmin edilmektedir. Hacı Reşidedin Cevame Tavarih kitabında Dede Korkut yaşının 295 olduğu yazıyor. Adam Orlean 1683 yılında Dede Korkutun mezarının seyahet namesinde Dağıstan bölgesinde olduğunu yazıyor.

Aynı zamanda oliya Çelebi Kırklar alanında Dede Korkutun türbesi var diye yazmıştır. Kazakistanda "Korkut" şehrinde Dede korkutun mezarı olduğu sanılan bir mezar bulunmaktadır.

Bu tarihi kitaplardan anlaşılıyor ki Dede Korkut gerçek bir kişi olarak yaşıyormuş. Ayrıca çok tanınmış ve tanrısallığı olan bir şahsiyet olarak kabul edilmektedir.³¹

3.2Dede Korkut Kitabı

Oğuz Türklerin yaşayışı, davranışı, değer yargıları ve yaşam görüşü üzerine geniş bilgiler veren Dede Korkut kitabının asıl adı, *kitabı-ı Dedem Korkut ala Lisan-ı Taife-i Oğuz Name*'dir. Bu asıl nüsha, Dersden Karal Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.³²154 sayfalı bu kitabın yazıldığı tarih ve yazarının kim olduğu konusunda ne yazık ki yeterince bilgi bulunmamaktadır. Sadece kitabın girişinde Ahmet Paşa (Osmanlı sultanı) kütüphanesine teslim tarihi10. yüzyıl (Hicri) yazılmıştır. Dede korkut kitabının 2. nüshası, İtalyan bilim adamı Ettore Rossi

³⁰ BKZ.(20), BİNYAZAR, 15 - 16.

³¹ Behzad BEHZADİ, **Dedem Korkut**, 13.

³² A.g.m, 32.

tarafından 1950 yılında Vatikan Kütüphanesi'nde bulunmuştur. İlk eser gibi bu nüshanın da yazarı ve telif tarihi meçhuldür ve 109 sayfadır.³³

Alman baskısı 12 hikâyeden ve Vatikan baskısı 6 hikâyeden oluşmuştur. Bu yüzden araştırmacılar Vatikan nüshasının daha eski olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Bugünkü bu eser Türkçeye çevrilirken eserin asli yapısının bozulmamasına dikkat edilmiştir.

Dede Korkut destanı birçok yabancı dile de tercüme edilmiştir. Dede Korkut, Türk çocuklarına yol gösterecek kudrette ve karakterde bir eserdir. Bu hikâyeleri okuyan ve anlayan bir insanın hayatını daha sağlam temellere oturtabileceğini söyleyebiliriz. Bu hikâyenin her Türk'ün evinde bulunması gerektiğini düşünmekteyiz. Dede Korkut kitabının milli kültürün ruhlara sindirilmesinde açacağı çığır milletimizin geleceği için büyük bir teminat niteliğindedir.³⁴

On iki hikâyenin her biri, kabilelerin cesur erkek ya da cesur kadınlarının kahramanlık hikâyesini anlatır ve her bir hikâye aynı kahraman adıyla isimlendirilir. Bu kahramanlıkların çoğunun Atasözü olarak halk tarafından kullanıldığı da unutulmamalıdır.

Tüm hikâyelerin son bölümleri benzer şekildedir ve hikâyeler kahramanlık, övgü, iyiliği yücelten ve övgü niteliğinde şiirlerle sonlandırılır. On iki hikâyeden, 8'i savaş sahneleri 2'i aşk ve romantizm konuları ve son 2'i mitolojik olayları temsil etmektedir.³⁵

Hikâyenin ünlü kahramanları; Deli Dumrul ve Tepe Göz'ün mitolojik değerleri nedeniyle özel bir yere sahip olması ve bu kahramanların araştırmacılar tarafından, antik Yunan mitleri ile karşılaştırılması dikkat çekicidir.

³³ Mohammad Ali FARZANEH, **Dede Korkut Mitolojik Araştırma**, 5.

³⁴ Muherrem ERGİN, **Dede Korkut hikâyeleri**, 7.

³⁵ BKZ, (14), FARZANEH 12.

Hikâyelerin isimi şöyledir:

1. Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı (Boyu)
2. Salur Kazanın Evinin Yağmalanması Destanı (Boyu)
3. Kam Büre'nin oğlu Bamsi Beyrek Destanı (Boyu)
4. Kazan Bey'in Oğlu Uruz Bey'in Tutsak Olması (Boyu)
5. Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Destanı (Boyu)
6. Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Destanı (Boyu)
7. Kazılık Koca Oğlu Yiğenek Destanı (Boyu)
8. Basat'ın Tepegözü Öldürmesi Destanı (Boyu)
9. Begil Oğlu Emren'in Hikâyesi
10. Üşün Koca Oğlu Seyrek Destanı (Boyu)
11. Salur Kazanın Tutsak Olup Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâyesi
12. İç Oğuz'a Dış Oğuz'un Baş aldırıp Beyrek'in Öldüğü Hikâyesi

Azerbaycan folkloru edebiyatının tüm hikâyeleri gibi, Dede Korkut hikâyeleri de iki kısımdan oluşmaktadır. Hikâyelerin düzyazısı basit ve konuşmanın diline yakın, cümleleri özlü ve kısadır. Hikâyelerde düz yazı ve şiirler bir arada harmanlanarak kullanılmışlardır. Hikâye kısmı 2000 beyitten oluşmaktadır ve metnin yaklaşık% 30'u şiirdir.³⁶

Kitabın yazılı dili, Azerbaycan Türkçesine ve Anadolu Türkçesine diğer Türk lehçelerinden daha yakındır. Aslında, metnin oluşum tarihi, bu iki dilin kullanıldığı iki güçlü devlet olan Osmanlı devleti ve Safevi devletinin oluşumu ve bu bölgedeki sınırların ayrılması ile ilgilidir.³⁷

Hikâyelerin içeriği ve tarihi belgeler incelendiğinde Dede Korkut'un ve hikâyelerinin büyük ihtimalle bugünkü Azerbaycan ve Doğu Türkiye'de ortaya çıktığı bilinmektedir. Ancak bu hikâyelerin dilinin Azerbaycan Türkçesi veya

³⁶ BKZ, (14), RAHMANIFAR, 144.

³⁷ Hasan RASHEDI, **İran'da Türkler, tarih ve dilleri**, 103 - 104.

Anadolu Türkçesi olduğu kesin ve tartışılmazdır. Çünkü her iki lehçenin özelliklerine sahiptir.³⁸

İlk kez, Alman Oryantalist H.F.Von Dies (1815), Berlin kütüphanesi için kitabın orijinalinin bir kopyasını yayınladı ve eserin hikâyesinin Almanca çevirisi ile birlikte eserin bir analizini yayınladı. Dede Korkutun masalsı tepegöz öyküsünü ünlü destan Homer'in Odyssey'in dev bir hikâyesiyle karşılaştırarak, Bay Dates, Homer'in Odyssey'nin sentezinde Dede Korkut destanını kabul ettiğini veya en azından onun konusunu bildiğini söyledi.³⁹ Dats, "TepeGöz diğer devlere ve Homer deviyile her yöneten benziyor, ama Oğuz devi asıl olan hikayeyi oluşturmakta ve Yunan hikayesindeki dev ise bir taklittir" diyor:⁴⁰ TepeGözün hikâyesi bize başka bir hikâyeyi hatırlatıyor. Tepegöz Oğuzların hayatına giren ve onlara saldırıp yenen bir canavardır, diğer insanlara saldırmak için her gün iki erkek ve beş yüz koyunu almaktan son derece memnundur. Biliyoruz ki, Zahhak'ın hikâyesinde Şehname Ferdowsi Zahhak'ın yılanı da her gün iki genç erkek ve koyun etinden beslenmektedir. Bu hikâye antik Yunan kahramanlarının destanı olarak kabul edilir. Şartnamede bu özellik, Dede Korkut TepeGöz öykülerindeki öykünün özelliği olan Esfandiar'a atfedilir.

Bu efsanelerden hangisinin daha eski olduğu belirlemek istiyorsak, Dede Korkutun anlatılarının, halk destanları ve folklorindeki yerine bakmak gerekir. Bu hikâyeler toplumun sıradan insanları arasında yaratılmıştır ve nesilden nesille geçmiş ve yaygınlaşmıştır. Bu durumda Ferdowsi Şehnamesi yaratmak için tarihi ve efsanevi kaynaklardan yararlandı.

Azerbaycan folkloru edebiyatının zengin hazineleri arasında, Dede Kurkutun hikâyeleri, 1999 yılında, birleşmiş milletler kurumu (UNESCO) tarafından Dede Korkut hikâyeleri yılı olarak kabul edildi. Dede Korkut tarihsel

³⁸ BKZ. (20), RASHEDI, 103.

³⁹ A.g.k, 18.

⁴⁰ B.K.Z (14), RAHMANIFAR, 148.

değeri olan destan-kahramanlık hikâyelerinin bir örneği olarak özel bir yer kazanmıştır. Ayrıca, UNESCO Dede Korkut Uluslararası Toplantısı Genel Rektörü (Bakü, 1379) bu kitabı insanlığın tarihsel, kültürel bir eseri olarak tanıttı.⁴¹

Türk dilleri arasında en eskisi Oğuz Türkçesidir. Tarih boyunca Oğuz'un hayatı ve karakteri, mit ve efsanelerle birlikte bir belirsizliğe dönüşmüştür. Seyhun bölgesinden gelen oğuzlar, ülkenin farklı bölgelerine göç etmişler ve bir grubu bugünkü Azerbaycan bölgesine yerleşmişlerdir. Oğuzlar arasında İslam'ın yayılması 960 yılında başlamış, ancak 11. yüzyılda aralarında ortak bir din haline gelmiştir.⁴²

Dede Korkut Hikâyeleri, bu kabilelerin Azerbaycan'ın yeni iklimi içinde yarattığı destansı ve görkemli maceraları ile doludur. Aynı şekilde bu çarpıcı hikâyeler, Azerbaycan'ın tarihi, okuryazarlığı ve folkloruyla iç içe geçmiştir.⁴³

Dede Korkut hikâyesinin en ayrıntılı çalışması Türk Âlim ve edebiyatçı, Muharrem Ergin'e aittir, o detaylı çalışmalarında, Dede Korkut' tan Azerbaycan toprakları ve halkı arasında olan ilişkileri ve bağımlılığı vurgulanmıştır.⁴⁴

3.3 Dede Korkutun Milli Destanlarının Vasıfları

Milli destanın ilk vasfı müellifinin millet olmasıdır. Destan, bir ferdin, bir sanatkarın değil, bir milletin müşterek dehasının mahsulüdür. Yaratıcısı müşterek deha olduğu gibi, değerlendirilmesi de müşterek sosyal zevkin

⁴¹ Shahriar Dergisi, 2000, Sayı 1 (Rapor), 29.

⁴² Muhammed RAHMANIFAR, *İran Türklerinin Tarihine Yeni Bir Bakış*, 108-111.

⁴³ Bkz, (14), FARZANEH, 5.

⁴⁴ Cevanşir FARAZIN, *Dede Korkut*, 45.

süzgecinden geçmiştir. Dede Korkut da bu şekilde Türk Milletinin müşterek dehasının ve zevkinin eseridir.

Milli destanın ikinci vasfı muhtevasının millet hayatı olmasıdır. Bu bakımdan destan milli kültür değerlerinin bir hazinesi, milli ve sosyal hayatın renkli ve teferruatlı bir tablosu demektir. Dede Korkut da bu şekilde Türklüğün milli hayatım aksettirmekte, Türk kültürünün zenginliklerini, renkli Türk folklorunun sayısız değerlerini, Türk Milletinin yüksek insani vasıflarını, duygularını, faziletlerini ve meziyetlerini dile getirmektedir.

Milli destanın üçüncü vasfı büyük bir kahramanlık menkıbesi olmasıdır. Onda kahramanlık ruhu en yüksek insani vasıf olarak işlenir. Dede Korkut'ta da tabii bu şekilde büyük bir kahramanlık hikâyesi ile karşı karşıya kalır, Türklerin alp insan tipinin davranışlarının en yükseğini görürüz. Aynı manaya «alıp», «yiğit», «eren» gibi kelimeler eserde en çok geçen, en muteber kelimelerdir, «eren» kelimesi Dede Korkut' ta henüz dini bir manaya bürünmemiştir.

Milli destanın dördüncü vasfı fevkalade yüksek bir coşkunluk ifadesi taşımasıdır. Dede Korkut' ta da böyle coşkun bir hava, son derece yüksek perdeden bir söyleyiş, insanı sürükleyip götürür.

Milli destanın beşinci vasfı eserde tabiat unsurunun ön planda olmasıdır. Büyük bir yer işgal etmesidir. Bu tabiat durgun ve sakin değil, tıpkı kahramanları gibi canlı, yaşayan, aktif; hayata, vakalara, hikâyeye adeta iştirak eden bir tabiattır. Dede Korkut'taki tabiat o kadar canlı ve coşkundur ki mesela suyun en makbulü olarak «kanlı su» tabiri tekrarlanıp durur, insanları sürükleyip boğan taşkın su büyük bir şevkle anlatılır.

Milli destanın altıncı vasfı bu zengin tabiat unsurunun yanında ve onun bir tamamlayıcısı olarak hayvanların yine büyük bir yer işgal etmesidir. Dede Korkut' ta da eski Türklerin atlı bozkır medeniyetinin temel unsuru olan hayvan, büyük ve müstesna bir yer tutar; insanın hayatına karışır, öyle ki kahramanların

ağlaması, bağırması gibi birçok hareketleri hayvanlara benzetilerek, bir meziyet gibi, aynı kelimelerde birleştirilir.

Milli destanın yedinci vasfı, içinde hızlı bir hayat tarzının hüküm sürmesidir. Dede Korkut' ta da baş döndürücü bir hareket içinde vakalar akıp giderler. Zaman zaman bir tek cümle ile bir atasözü ile beş yıl, on yıl, on beş yıl atlandığını, zamanın üzerinden büyük bir kolaylıkla geçildiğini görürsünüz.

Milli destanın sekizinci vasfı tarihe ilgili bulunmasıdır. Şüphesiz destan tarih değildir. Fakat tarihe büsbütün kayıtsız da değildir. Destan tarihten doğar. Öyle ki destan tarihi hadiselerin millet hayatında bıraktığı intihaların şiirleşmiş, sanat eseri haline gelmiş şeklidir denilebilir. Dede Korkut' ta da Türk tarihinin derinliklerinde yatan birçok vakalar silsilesinin derin izleri görülür.

Bu izler eski Türk tarihinin birçok destanlaşmış unsurları ile Oğuz Türklerinin önce Orta Asya'daki ilk yurtlarında, sonra batıda, Doğu Anadolu ve Azerbaycan sahasında yaşadıkları tarihin geniş akisleri şeklinde karşımıza çıkar.

Milli destanın dokuzuncu vasfı bir coğrafyaya sahip olmasıdır. Dede Korkut' a da tarihe dayanma vasfının tabii bir neticesi olarak böyle bir coğrafya vardır. Bu coğrafya görünüşte ve ön planda Doğu Anadolu ve Azerbaycan sahasıdır. Fakat bunun arkasında ya doğrudan doğruya veya çok defa bu sahaya adapte edilmiş olarak Orta Asya'nın, Türkistan coğrafyasının unsurları yatar. Böylece eser destan olarak, zamansız ve mekânız olan masal ve efsaneden ayrılmış olur.

Milli destanın bir dereceleme olarak değil de sıralama olarak onuncu sırada yer alan vasfı, fakat şekil bakımından birinci vasfı uzun, büyük bir manzum eser olmasıdır. Bu bakımdan Dede Korkut tam destan değildir. Yarı manzum, yarı mensurdur. Yani biraz halk hikâyelerine benzer. Fakat gerek manzum kısımların çokluğu, gerek nesrinin normal nesir olmayıp çok defa seçili, düzenli, manzumeden yeni çevrilmiş hissini veren bir nesir olması onu halk

hikâyelerinden çok farklı kılmakta ve destan menşeiinden fazla uzaklaştırmamaktadır. Hacim bakımından ise Dede Korkut, bir mukaddime ile her biri ayrı bir bütün olan, fakat hepsi bir arada da aynı bir bütünlük teşkil eden 12 destan parçasından ibarettir. Bunlardan hiç biri bir destan uzunluğunda olmadığı gibi, hepsi bir tek destan durumunda da değildir. Bu bakımdan Dede Korkut halk hikâyesi olmaya yöneldiği sırada tespit edilen büyük bir destan parçası manzarası arz etmektedir.

Milli destanın on birinci vasfı, demek ki, hikâyenin bir kahraman etrafında dönmesidir. Dede Korkut' ta, dediğimiz gibi, böyle bir kahraman etrafında dönen destan bütünlüğü yoktur. Dede Korkut tarihi kayıtlarla varlığını bildiğimiz, fakat ele geçmemiş olan asıl büyük, manzum ve tam bir oğuz destanından ayrılmış ve hikâyeleşmeye yönelmiş büyük destan parçalarından ibarettir.

Milli destanın burada zikredeceğimiz son, fakat en büyük vasıflarından biri dil vasfıdır. Destan dili bağlı olduğu dilin en güzel örneğini teşkil eder. Dede Korkutun dili de tam bir destan dili olarak Türkçenin emsalsiz bir şaheseri durumundadır. Bu dil milletin ağızında asırlarca süzüle süzüle adeta atasözleri ve vecizeler dizisi haline gelmiş bir dildir. Destan dili bu bakımdan mukaddes kitapların diline benzer. Onun için dil bakımından Dede Korkut Türkçe 'sinin mukaddes kitabı durumundadır diyebiliriz. Üslubu ise bu dile uygun; yalın, açık, kesin, fakat ihtişamlı destan üslubudur. Hülasa, şekle ait bir iki nokta hariç, Dede Korkut Kitabı bu saydığımız vasıfları ile milli destan olarak Türk Milletinin en büyük kültür varlıklarından biri halinde karşımıza çıkmaktadır.

Destanların teşekkülünde çekirdek, gelişme ve tespit olmak üzere üç safha ve şart vardır. Milletin iptidai devrinde onu toptan sarsan bir tarihi vaka üzerine destan çekirdeği teşekkül eder; sonra bu çekirdek uzun zaman bir destan devri yaşayan o millet tarafından yeni vakalarla geliştirilir; nihayet bu gelişme tamamlandıktan sonra, fakat erimeden, canlı iken, yazılı devreye geçilerek bir sanatkârın onu tespit etmesi gerekir. Dede Korkut da bu

safhalardan geçmiş; Oğuzların Asya'daki eski yurdunda ilk çekirdek teşekkül etmiş, sonra batıya yerleşmelerine kadar geliştirilmiş, nihayet biraz geç kalınarak, yazılı devre bir hayli ilerledikten, destan devri bittikten, destanlar halk hikâyesine dönmeğe başladıktan sonra, 15. asrın sonu ile 16. asrın başlarında meçhul bir sanatkâr tarafından kâğıda geçirilmiştir.

Onun için Dede Korkut hikâyeleri Batı Türklerinin esasını teşkil eden Oğuzların hayatını içine alır. Hikâyede Oğuz hükümdarı Bayındır Han'dır. Fakat Bayındır Han pek sahneye çıkmaz. Bayındır Han'dan sonra Kazan Bey gelir. Destanların en mühim kahramanı olan Kazan bütün Oğuzların müşterek beylerbeyi, bir çeşit umumi valisidir. Ondan sonra Oğuzlar ve Oğuz ülkesi iç Oğuz, Dış Oğuz (Üç Ok, Boz Ok) olarak ikiye ayrılır. Kazan aynı zamanda iç Oğuz'un Beylerbeyidir. Dış Oğuz'un Beylerbeyi Kazan'ın dayısı aruz'dur. Onların idaresinde de eski 24 Oğuz boyu taksimatına göre çeşitli beylikler ve boylar bulunur işte eserde bu siyasi ve idari düzen içindeki Oğuzların milli hayatı, birer sembolden başka bir şey olmayan kahramanların etrafında dile getirilmektedir. İhtiyar Dede Korkut Oğuzların akıl hocası, ozanlar piri, keramet sahibi ve her destanın cereyanından sonra onu ilk tertip, tanzim ve nazmettiği kabul edilen bir nevi müellif durumundadır.⁴⁵

Mısırlı tarihçi Ebu Bekir ibni Devatari kitaptaki Tepe Göz öyküsünü anlatırken, mevcut versiyonlar 15,16, 14.yüzyıla kadar uzanmaktadır. Aşağıdaki alıntı Oğuz name Kitabı ki Oğuz Türklerinin arasında elden ele gezilmiş, Bu hikâyede Tepegöz denilen bir canavardı, atalarının ve insanların toplulukları öldürüp onların etini yediğini açıklıyor vb.

Önemli olan, Dede Korkutun komple tüm destansı hikâyeleri gibi, çeşitli tarihsel ve kültürel koşullarda, birçok aşamada, nesiller tarafından nesillerce ardı ardına şekillenmesi ve inşa edilmesidir. Genel olarak, folklorik ve folklorik yönleri bireysel açıdan üstün olan eserlerin geliştirilmesinde, bir öznenin etkisinin ortaya

⁴⁵ Muharrem ERGİN, **Dede Korkut Kitabı**, 4 - 5 - 6.

çıkması ve derleme, yazmanın tarihi sorunudur. Dede Korkut önce de belirtildiği gibi, her bir folklor parçası başlangıçta kesinlikle bir konuşmacıya sahipti, ancak uzun bir zamandan sonra bu eser insanlar tarafından anlatılmış, daha sonra sosyal ve tarihsel değişimlere uğramış ve sonuçta kişisel görüşler senteziyle bir kitap haline gelmiştir.

Dede Korkut'un hikâyeleri tarihi çalışmasının üç bölüme ayrılması gerektiğine dikkat edilmelidir:

İlk kısım, daha önce de değinildiği gibi, 16. yüzyıla ait el yazısı baskısına dayanan kitapta yer alan eserlere atıfta bulunur, ancak kitaptaki referanslara göre, Aalbkar bin Duatdary'de kitap en az 14. yüzyıla kadar uzanır. Bu tarih, daha eski cümleler olabilse de kitap yazınızla ilgilidir.

İkinci bölüm, hikâyelerin ve olayların anlatıldığı dönemlerle ilgilidir. Kitabın giriş bölümünde, Bayat Türkleri dönemine yakın bir tarihte Dede Korkut adlı bir bilge adam ortaya çıkmıştır.⁴⁶ Bu öyküde, karacık çoban, bizim Oğuz kahramanlarını tanıtır. Ayrıca "Peygamber Efendimiz 'in yüzünü görmüş ve onunla yol arkadaşı olmuştur."⁴⁷

Üçüncü bölümde, hikâyelerin kökeni ve Tepegöz ve Deli Dumrul gibi mitlerin nasıl ve ne zaman oluştuğu incelenmektedir. Hikâyede anlatılan durumlara göre, öykülerin kökünün 6.ve 7. yüzyıllardan daha eski dönemlere bağlı olduğunu göstermektedir."⁴⁸

Barthold Dede Korkut kitabının en önemli araştırmacısı şöyle anlatır: "Deniz kıyılarında yaşayan Oğuzlar Dede Korkut Hikâyelerinden etkilenmiş ve bu mirası kendileriyle Batıya götürmüşlerdir. Dede Korkut efsanesi ilk önce Oğuzlarda yaygınlaşıp, İslam Tarihinden önce Batıya yayılmıştır. 10.

⁴⁶ Resul ESMAEİLZADE, **Dede Korkut Destanları**, 17.

⁴⁷ A.g.k, 25.

⁴⁸ B.K.Z, (14), RAHMANIFAR, 17.

yüzyılda, Dede Korkutun hikâyesi Peçenek Türklerinde (Türk soylarından) görünmektedir. Ortaçağ'da Anadolu'daki Türkler bu efsaneyi biliyorlardı ve 17. yüzyıla kadar Osmanlılarda ve Azerbaycan Türkleri arasında daha yaygın hale gelmiştir. Bu hikâyenin ve edebi eserlerinin etkisi, bugüne kadar Türkmen boylarında devam etmiştir.⁴⁹

3.4 Dede Korkut Coğrafyası

Coğrafi olarak, hikâyelerde, "Derbent, Demir Kapı, Gence, Şirvan, Dere Şam, Elince Kalası, Karadağ, vb." adlandırılan bazı yerler vardır. Aynı isimle bilinen Azerbaycan'da başka yerler de vardır. Aynı zamanda buradaki savaşlarının çoğu, Azerbaycan yakınında bulunan Ermeni ve Gürcü halkları arasında gerçekleşmiştir.⁵⁰

3.5 Efsanevi Bakımdan Dede Korkut

Dede Korkut araştırmasında iki bakış açısına rastlanmaktadır. Bunlardan biri gerçekçi bakış ve ikinci ise efsanevi bakıştır.

Efsanevi bakışa göre, Dede Korkut gerçek bir insan değil ve kurt kılığındadır. Dolayısıyla ismini de kurttan alınmıştır. O istediği zaman, ışıklar vasıtasıyla gökyüzüne yükseliyordu. Her akşam tepe üzerine veya yamaçlara tırmanıp yüzünü göklere doğru uzatarak, yeryüzündeki olayları aya yansıtıyordu.

Türk kültürü araştırmaları uzmanı Mir Ali Seyyid Selamet Dede Korkut'u efsanevi bakımından yorumluyor. Dede Korkut bir totemdir (kurt'tur) ve 8 hayvanın

⁴⁹ B.K.Z, (19), RASHEDİN, 104.

⁵⁰ Cevanşir FARZİN, **Dede Korkut, Efsanesi Üzerine Bir Araştırma**, 58.

toplama Dede Korkut kitabıdır ki onların başında at gelir. At, kurt. İnek, kopek, ceylan vb, bunlardan ibarettir ve bu hayvanlar bir çağın kaderini belirtir. Çok eski metinlerde 4. Gâhdailk yaratılan yaratık at'tır ve onun ismi Salur'dur.(Totem döneminde cinsiyetin anlamı yokmuş) yeryüzüne dökülen tohumlardan bu at doğuyor. Her şeyden önce yaratılan ve her şeyden büyük olan bir dağ büyüklüğündeki Salur'un ismi başka kitaplarda'da geçmiş ve dünyanın çocuğu anlamındadır.

Totem'ler çağında olan bahsettiğimiz hayvanlar bir milyon yıl dünyayı yönetmişler ve görevleri şeytana karşı savaşıdır. 4. Gâh'ın insanı yaranmadan önce at, mücadelenin ana komutanıdır.

Dede Korkut bu dönemde tanrıların yerle bağlantısıdır, daha sonra Yunanistanda "Hermes" bu hikâyeden alınmıştır, Hermes'e duyulan büyük saygı kitaplaşmasını sağladı. Fakat tarihsel bilgilerde göstermektedir ki Dede Korkut ve Dede Korkut'un kitabı daha eski bir kaynaktır.

Üç ve dördüncü gâhda, Ehrimen ve kötülüklerle savaşmanın simgesidir. Mitoloji ve efsanevi bakımından ve ulusal kültürlerde at ve ata (baba) kelimeleri arasında hiçbir bağlantı yoktur. Fakat bu açıdan bakıldığında at ve ata ile bağlantı kurmak mümkündür. (büyük demek) Bu bağlamda at, ata, atmak ve atılmak terimlerine bağlanabilir.⁵¹

⁵¹ Mir Ali Seyyid SALAMAT, yazar ile mülakat neticesi rapor, 29.04.2017, Tebriz, İran.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Tezhip ve minyatür eserlerini araştırdığımda Dede Korkut hikâyeleri ile ilgili hiçbir önemli esere rastlanmamıştır. Fakat bazı minyatürlerde Dede Korkut'un çizgisel ve basit çalışmalarına rastlamış bulunmaktayız.

Bu eserleri iki bölüme ayırmak mümkündür;

1. Hikâyeleri anlatan minyatürler

Bu eserlerde Dede Korkut hikâyelerinin önemli sahneleri betimlenmiştir. Bu arada "Tepe Göz" hikâyesi sanatçıların daha çok ilgisini çekmiş, hatta çizgi filmi yapılmıştır.

2. Dede Korkut'un kendi karakteri

Bu şahsiyet beyaz sakallı ve elinde saz tutarak bir kurtarıcı şeklinde gösterilmiştir.

Dede Korkut, önemli bir kültür varlığı ve değerli bir karakter olmasına rağmen hiçbir zaman Şehname veya Hamse-i Nizami gibi harika elyazması şeklinde veya değerli kitap seviyesinde ortaya çıkmamıştır.

Türk kültürü araştırmaları uzmanı Mir Ali Seyyid Selamet Dede Korkut' u efsanevi bakımından yorumluyor. Salur (beyaz at) her şeyden büyük olan ve bir dağ büyüklüğündeki at, Ehrimen ve kötülüklerle savaşmanın simgesidir. Bu bakış açısını göz önüne alarak eserlerimin birinde büyük ebatta bir at yer almıştır.

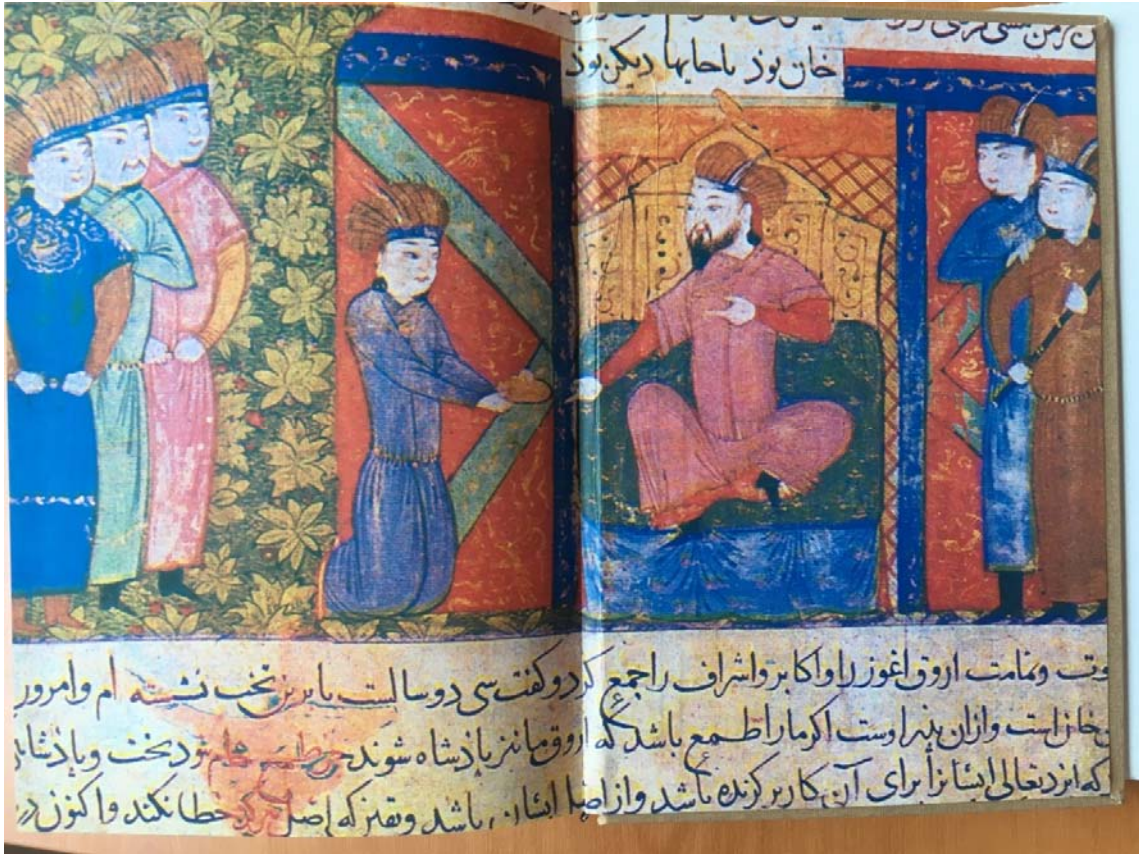
Çağdaş bir sanatçının, eski hikâyeleri anlatmak için onları güncellemesi ve günümüzdeki sorunları düşünerek yeni bir eser tasarlaması gerekiyor. Bu yüzden geçmişte yapılan çalışmaları inceleyerek ve günümüzde olan olaylar ve savaşlardan etkilenerek, eserlerimde Dede Korkut' tan yeni bir mesaj

göndermeyi, tüm insanları barışa çağırmayı ve son olarak farklı bir yaratıcılığı ortaya koymayı amaçladım.

DEDE KORKUT HİKÂYELERİNİ ANLATAN MİNYATÜRLER

Günümüze kadar Dede Korkut' un kendisini ve hikâyelerini anlatan minyatürler;

Resim 3. 1:Orhan Şayik GÖKAY, *Dedem Korkut Kitabı*, s.1.

Resim 3. 2: **Camiü't-Tevarih**, (soldan üçüncü Dede Korkut), s.1653.

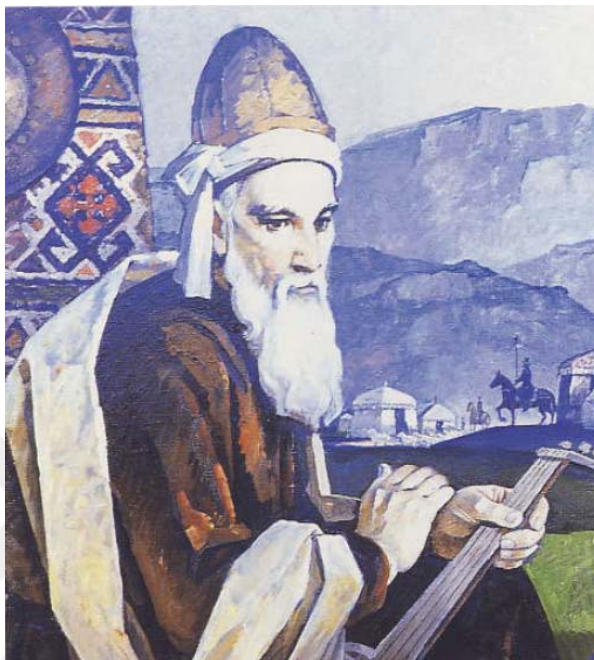
Resim 3. 3: H.GÜZEL- K.ÇİÇEK Vd. **Türkler**, s.144

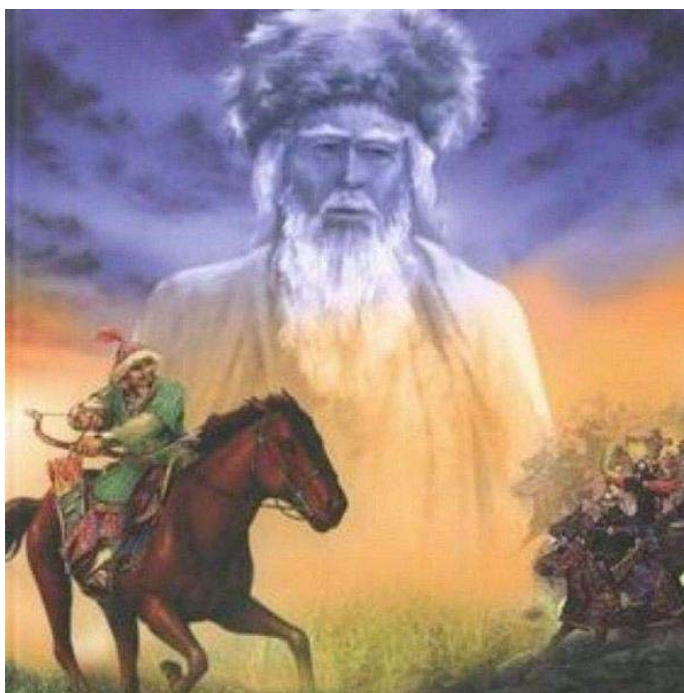
Resim 3. 4: Fexreddin ELİYEV, **Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi**, s.435.

Resim 3. 5: Vaqif HÜSEYNOV. **Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi**, s.432.

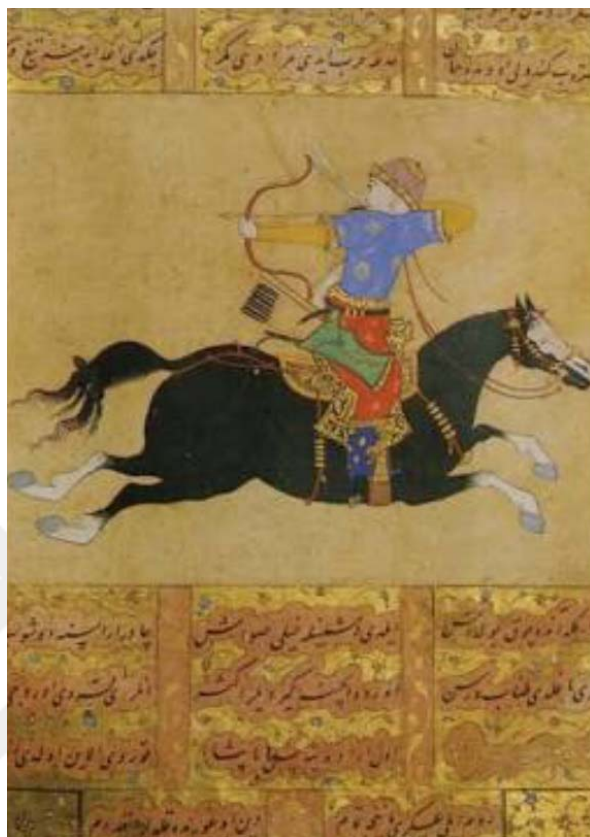
Resim 3. 6 : Oqtay SADIQZADE, **Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi**, s.421.

Resim3. 7: **Dede Korkut hikayeleri**, s.1.

Resim 3. 8: Sabir ÇOPUROĞLU, **Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi**, s.421.

Resim 3. 9: Dede Korkut Kitabı, s.1.

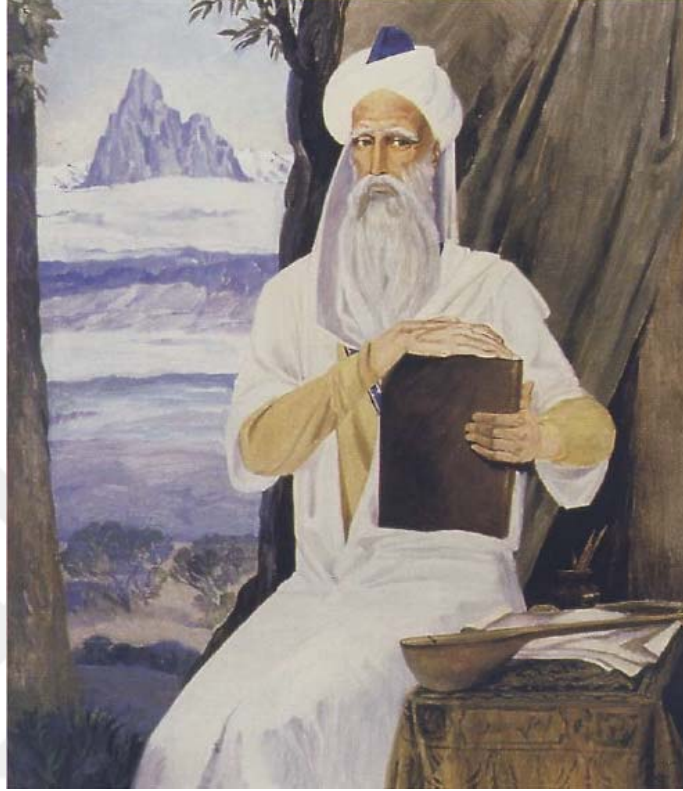
Resim 3. 10: Eldar ZEYNALOV, Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi, s.446

Resim3. 11: Mahir ÜNLÜ, *Dede Korkut Hikayeleri*, s.1.

Resim3. 12: Mirnadir ZEYNALOV, *Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi*, s.418.

Resim3. 13: Yusif HÜSEYNOV, **Kitabi Dede Korkut** Ansiklopedisi, s.438.

Resim3. 14: Mirnadir ZEYNOLOV, **Kitabi Dede Korkut** Ansiklopedisi, s.435.

Resim3.15: Ağa MEHDİYEV, **Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi**, s.425.

Resim3.16: Oxtay ŞİXELİYEV, **Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi**,s.436.

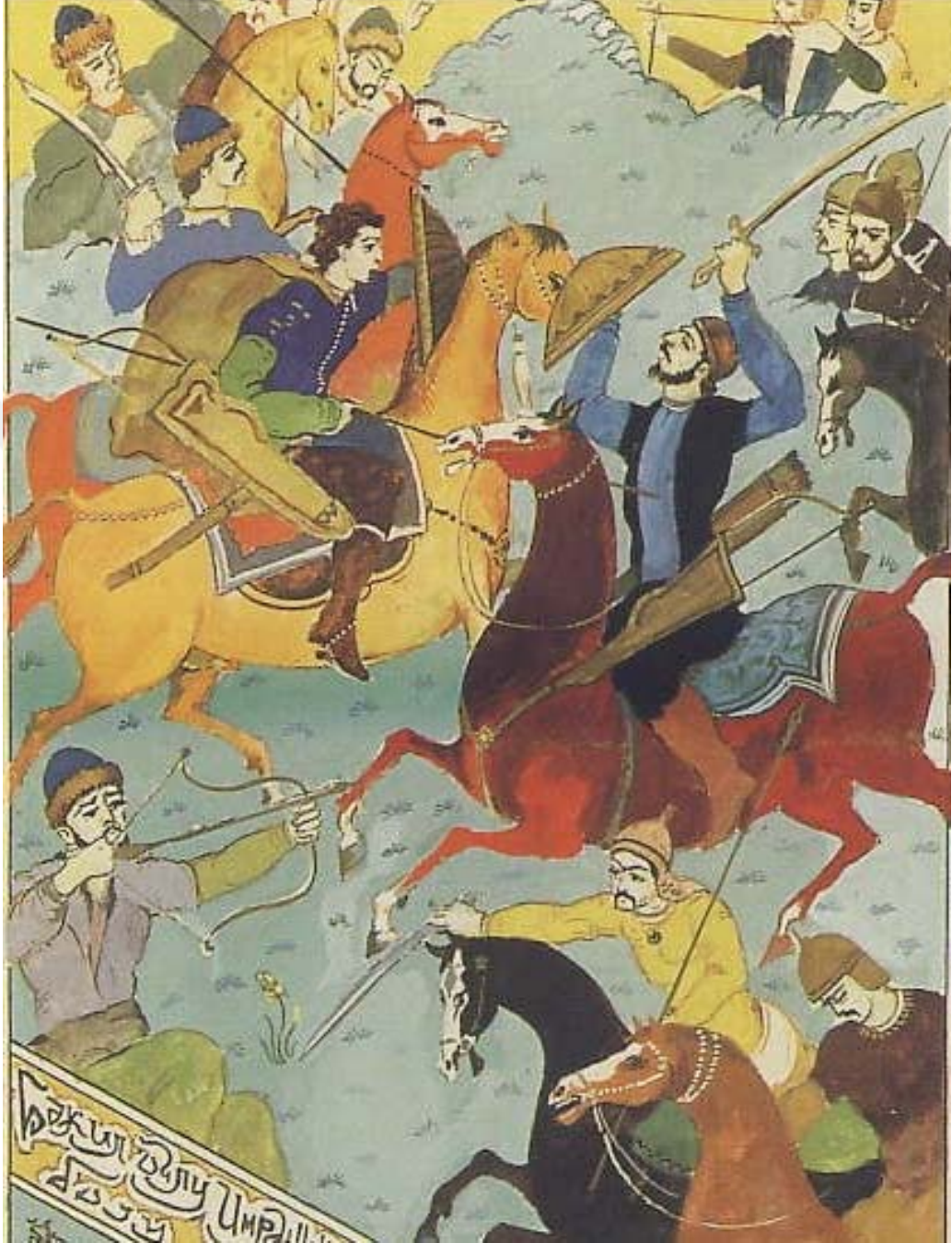
Resim3. 17: Tahir MEMMEDOV, **Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi**, s.452.

Resim3.18: Kerim QULİEV, **Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi**,s.424.

Resim3.19: Fexredin ELİYEV, 10. Destan, **Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi**,s.446.

Resim3. 20: Fexredin ELİYEV, 9. Destan, **Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi**, s.446.

Resim3. 21: Fexredin ELİYEV, 11. Destan, **Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi**,s.446.

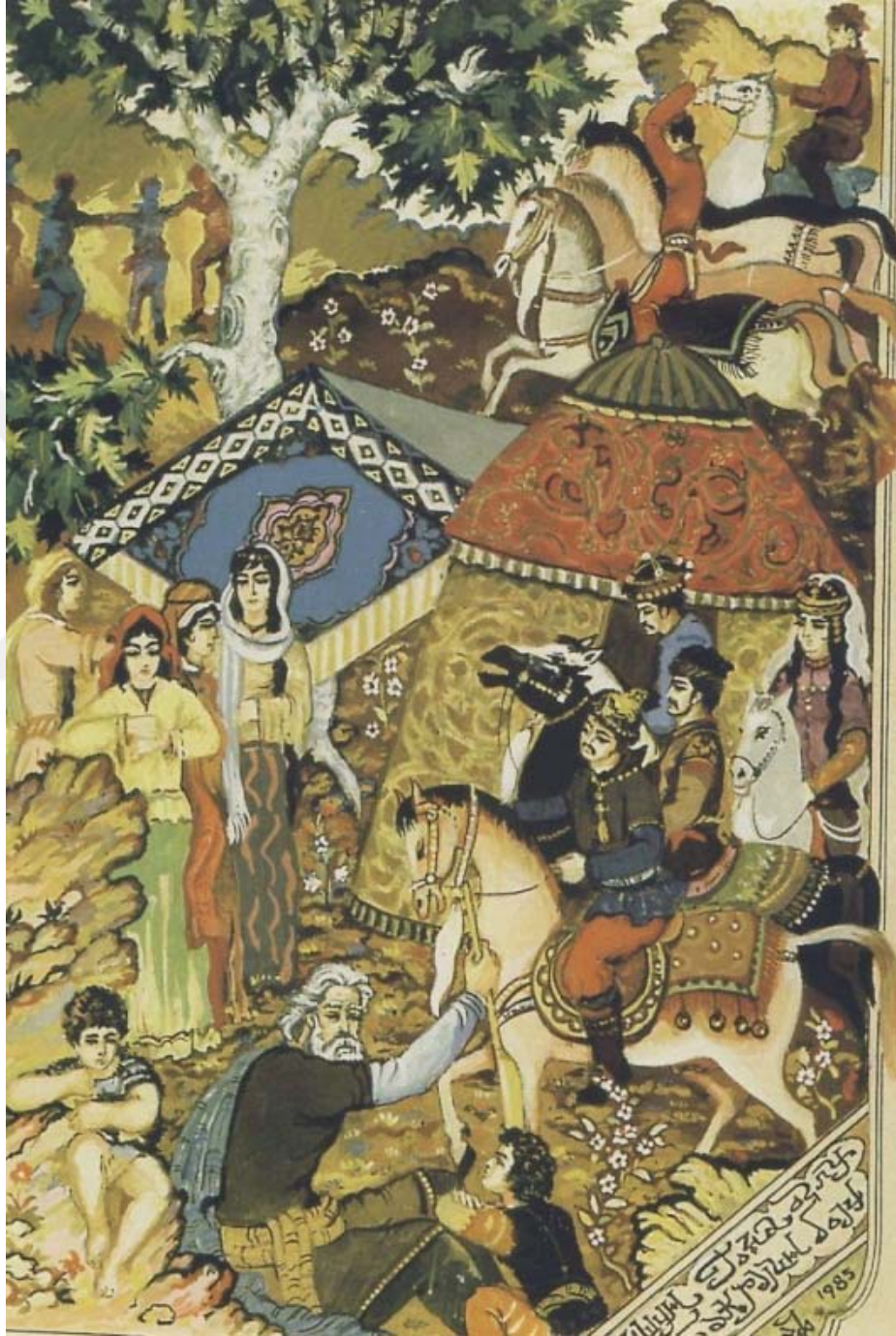
Resim 3. 22: Fexredin ELİYEV, 4. Destab, *Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi*,s.446.

Resim3. 23: Fexredin ELİYEV,4. Destan, **Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi**,s.447.

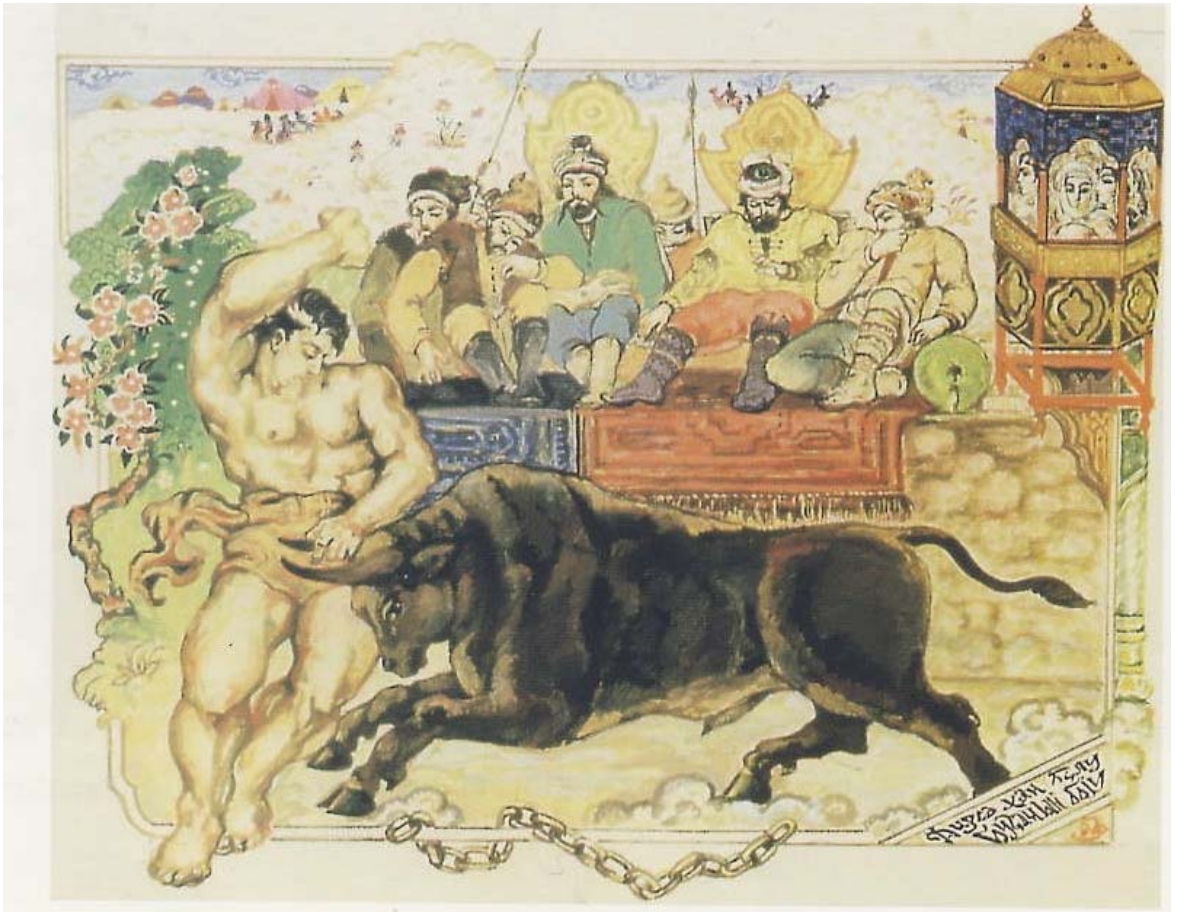
Resim3. 24: Fexredin ELİYEV, 12. Destan, **Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi**,s.448.

Resim3. 25: Fexredin ELİYEV, 10. Destan, **Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi**, s.449.

Resim3. 26: Fexredin ELİYEV, 1. Destan, **Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi**, s.450.

Resim3. 27: Fexredin ELİYEV, 6.Destan, **Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi**,s.450.

Resim3. 28: Fexredin ELİYEV, 8. Destan, **Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi**,s.450.

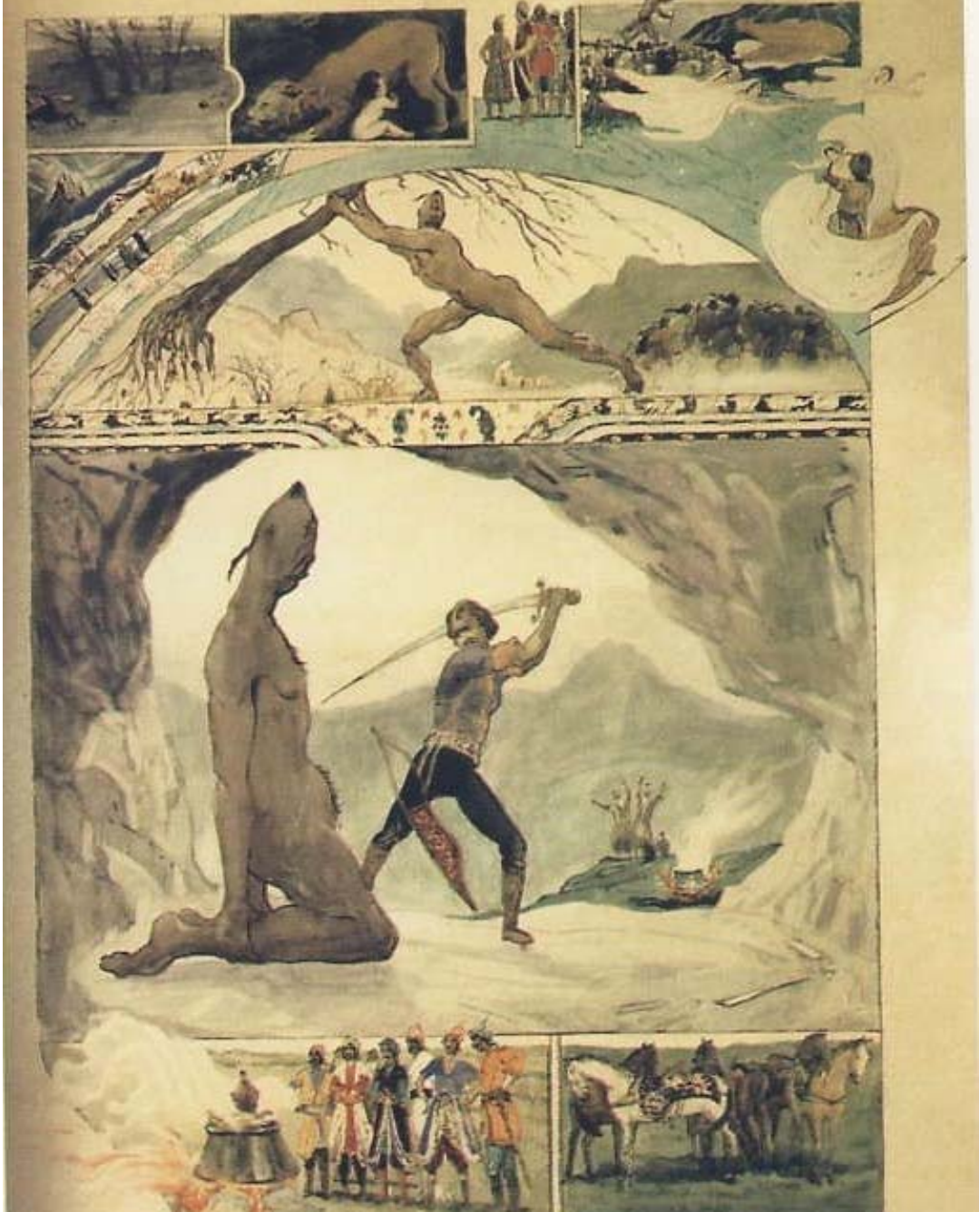
Resim3. 29: Fexreddin ELİYEV, 2. Destan, **Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi**, s.445.

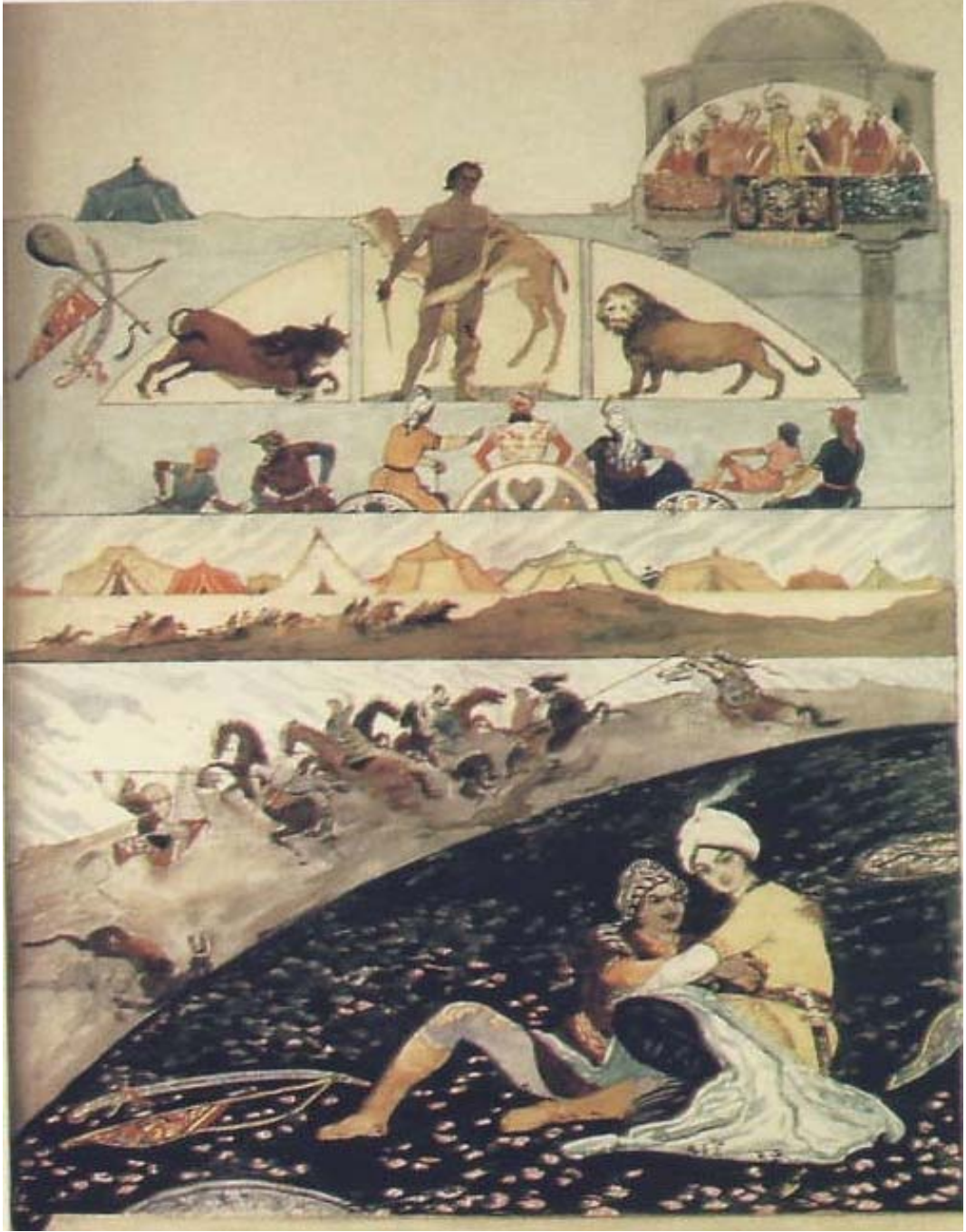
Resim3. 30: Mikayıl ABDULLAYEV, 3. Destan, **Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi**,s.394.

Resim3. 31: Mikayıl ABDULLYEV, 2. Destan, **Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi**,s.395.

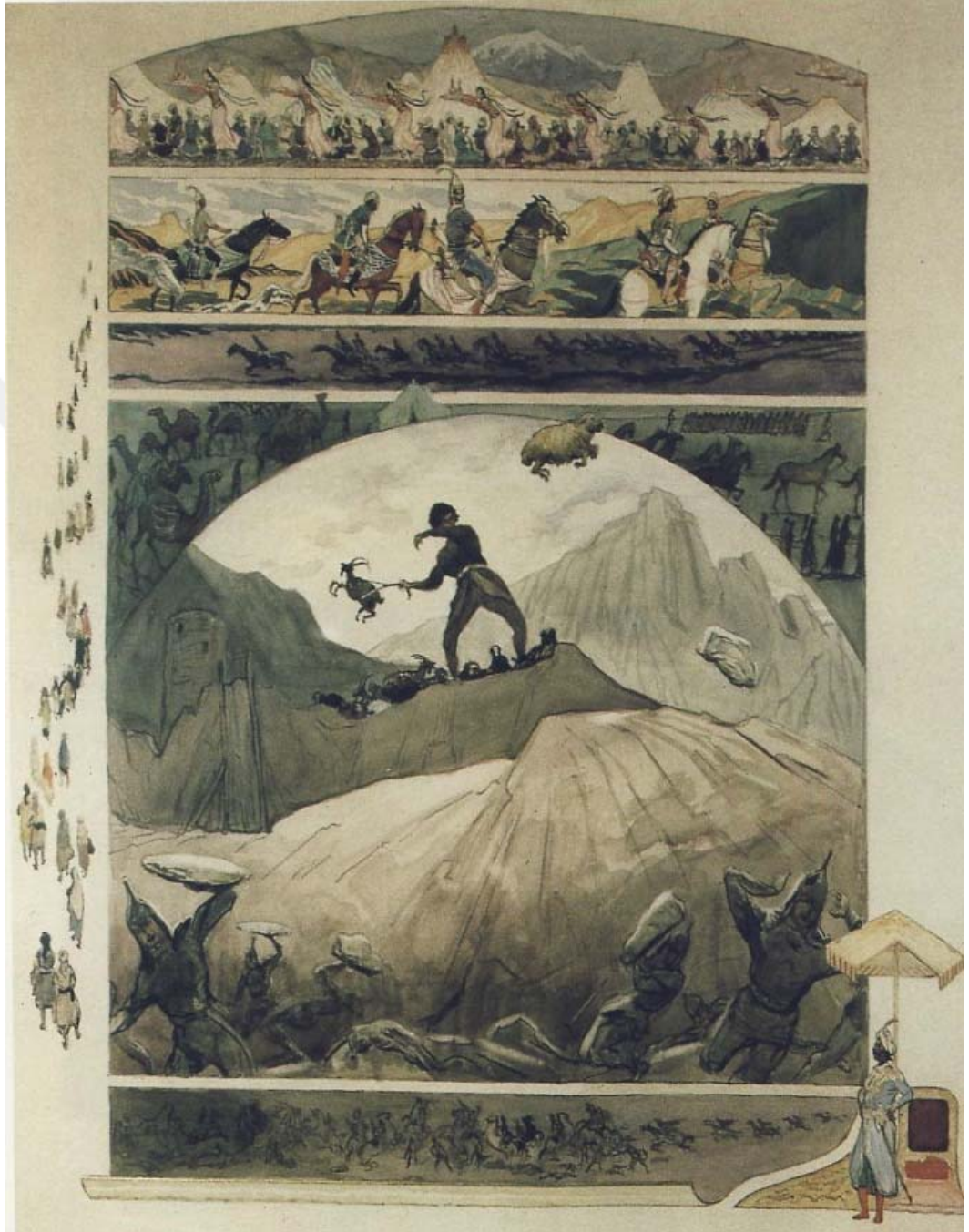
Resim3. 32: Mikayıl ABDULLAYEV, 8. Desatan, **Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi**,s.396.

Resim3. 33: Mikayil ABDULLAYEV,6. Destan, **Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi**,s.397.

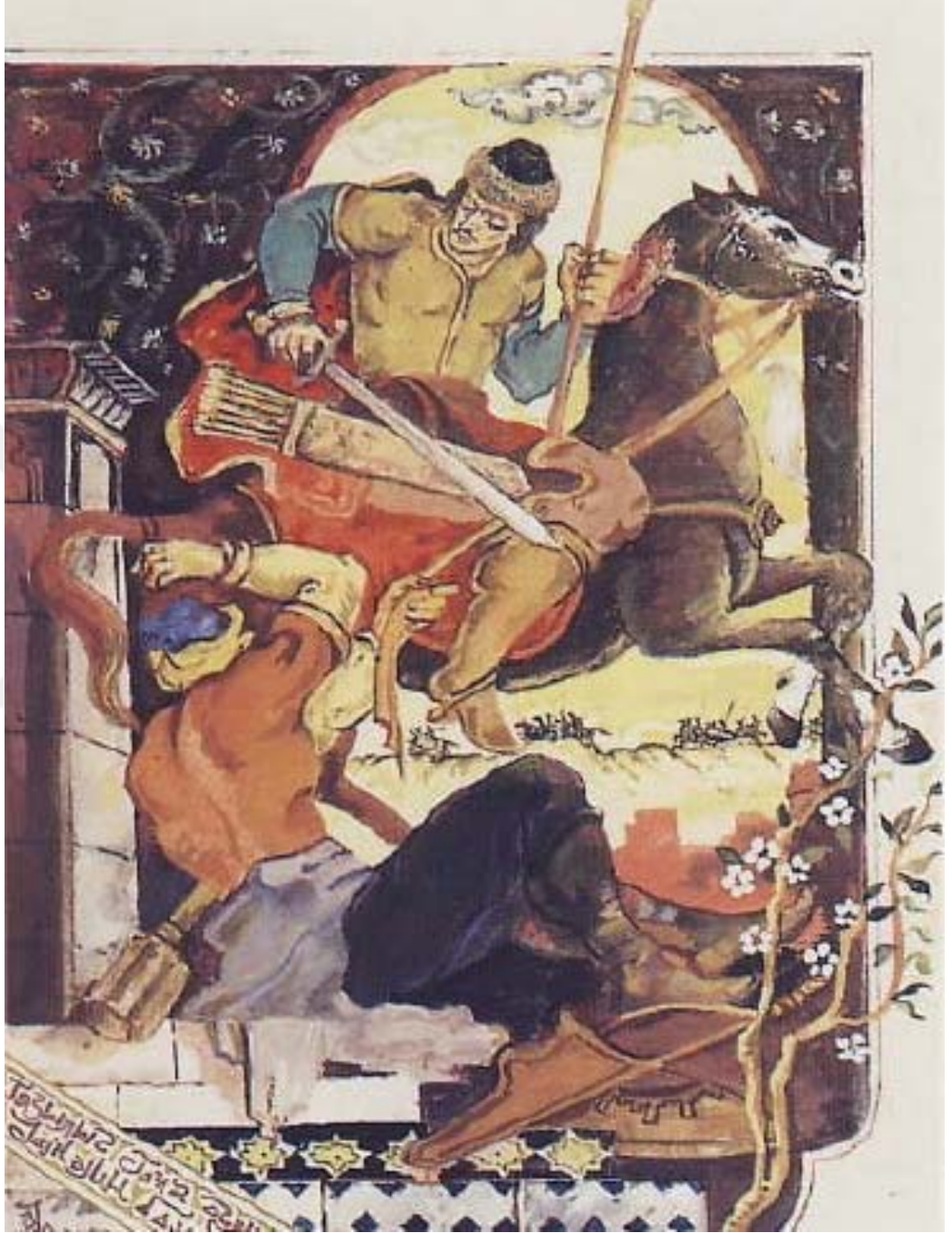
Resim3. 34: Mikayıl ABDULLAYEV, 5. Destan, **Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi**,s.398.

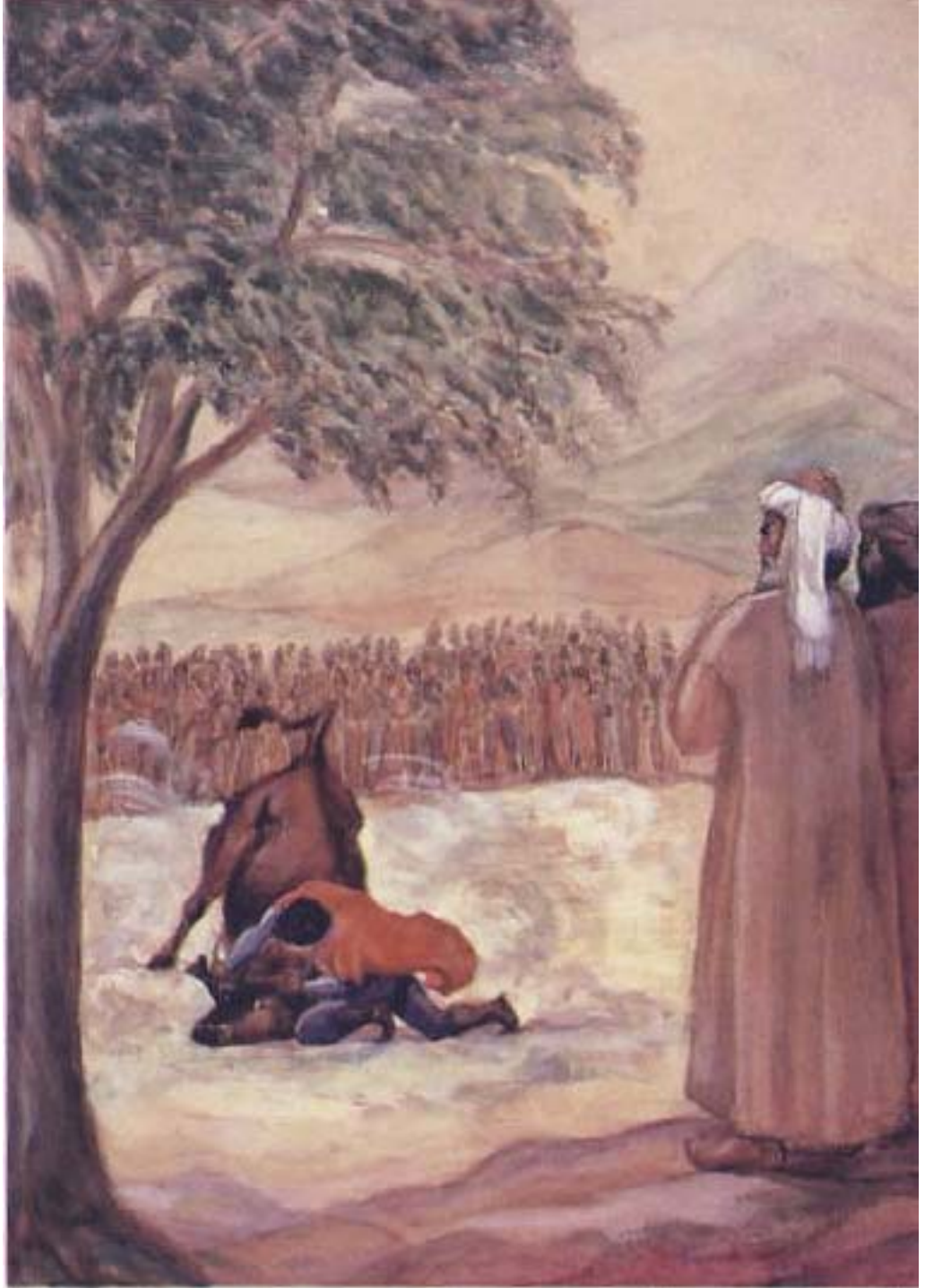
Resim3. 35: Mikayıl ABDULLAYEV,6. Destan, **Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi**,s.449.

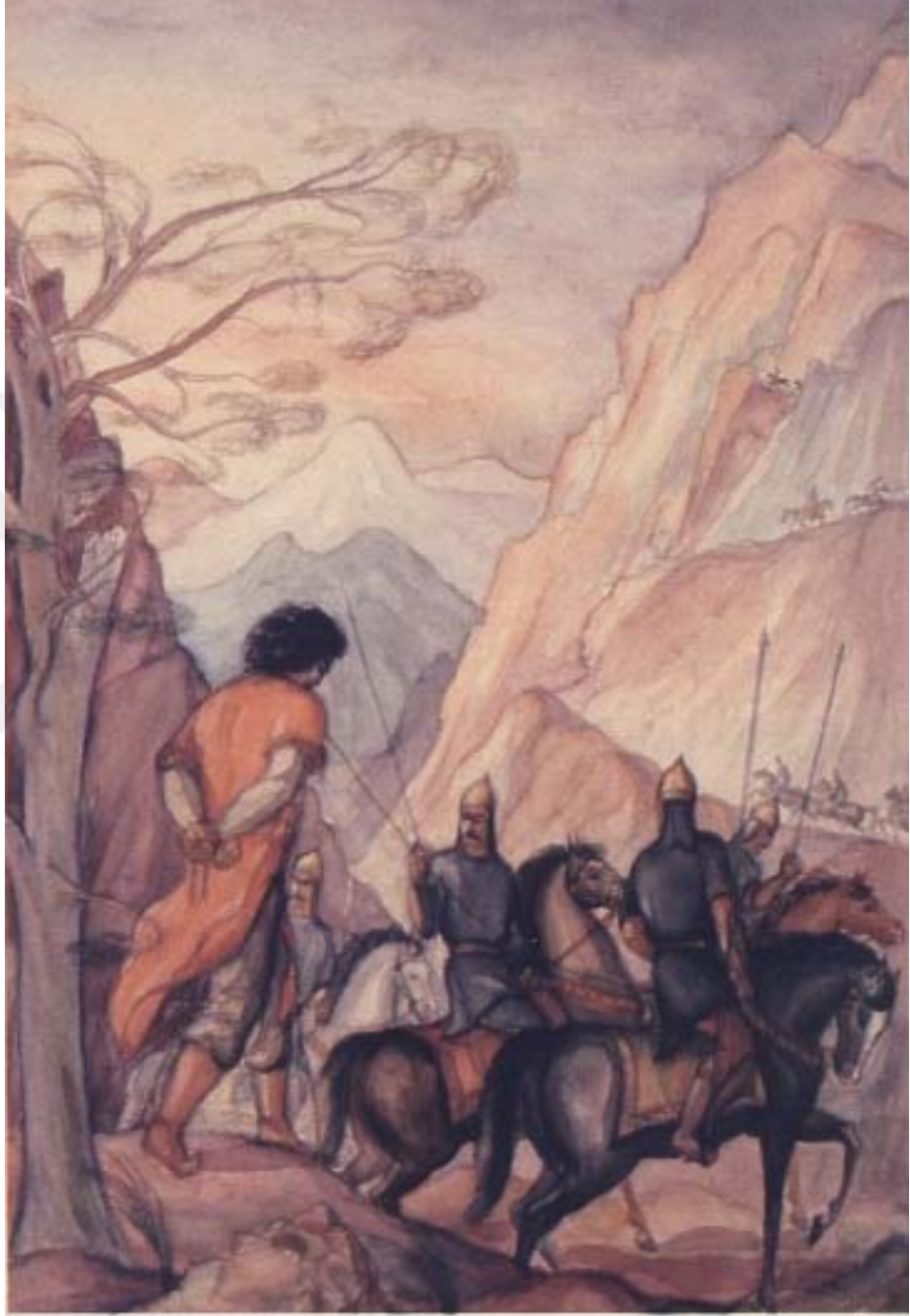
Resim3. 36: Mikayıl ABDULLAYEV, 4. Destan, **Kitabi Dede Korkut**
Ansiklopedisi,s.449.

Resim3. 37: Fexreddin Eliyev, 7. Destan, **Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi**,s.451.

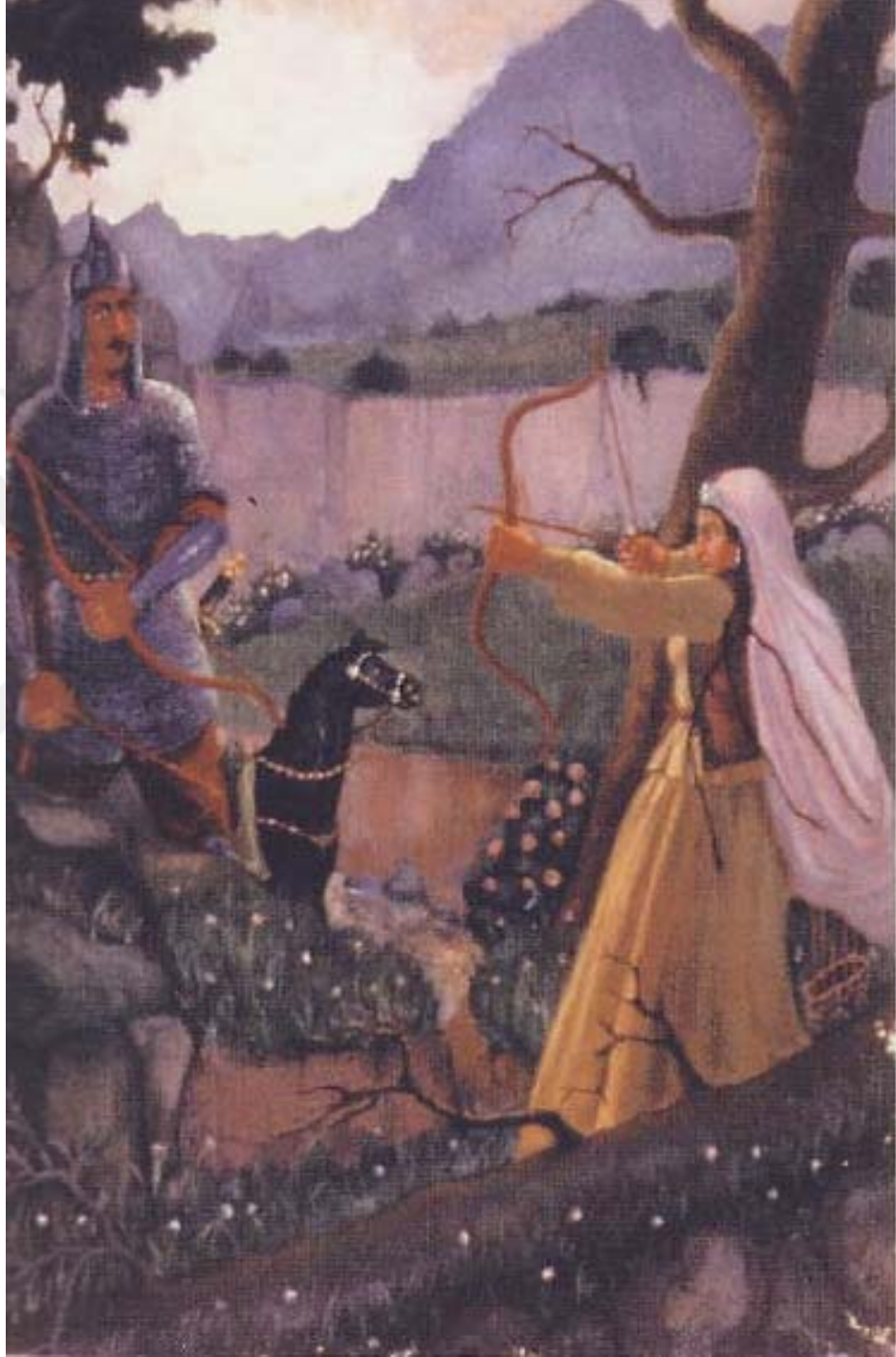
Resim3. 38: L.R.Quritski, 1. Destan, **Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi**, s.452.

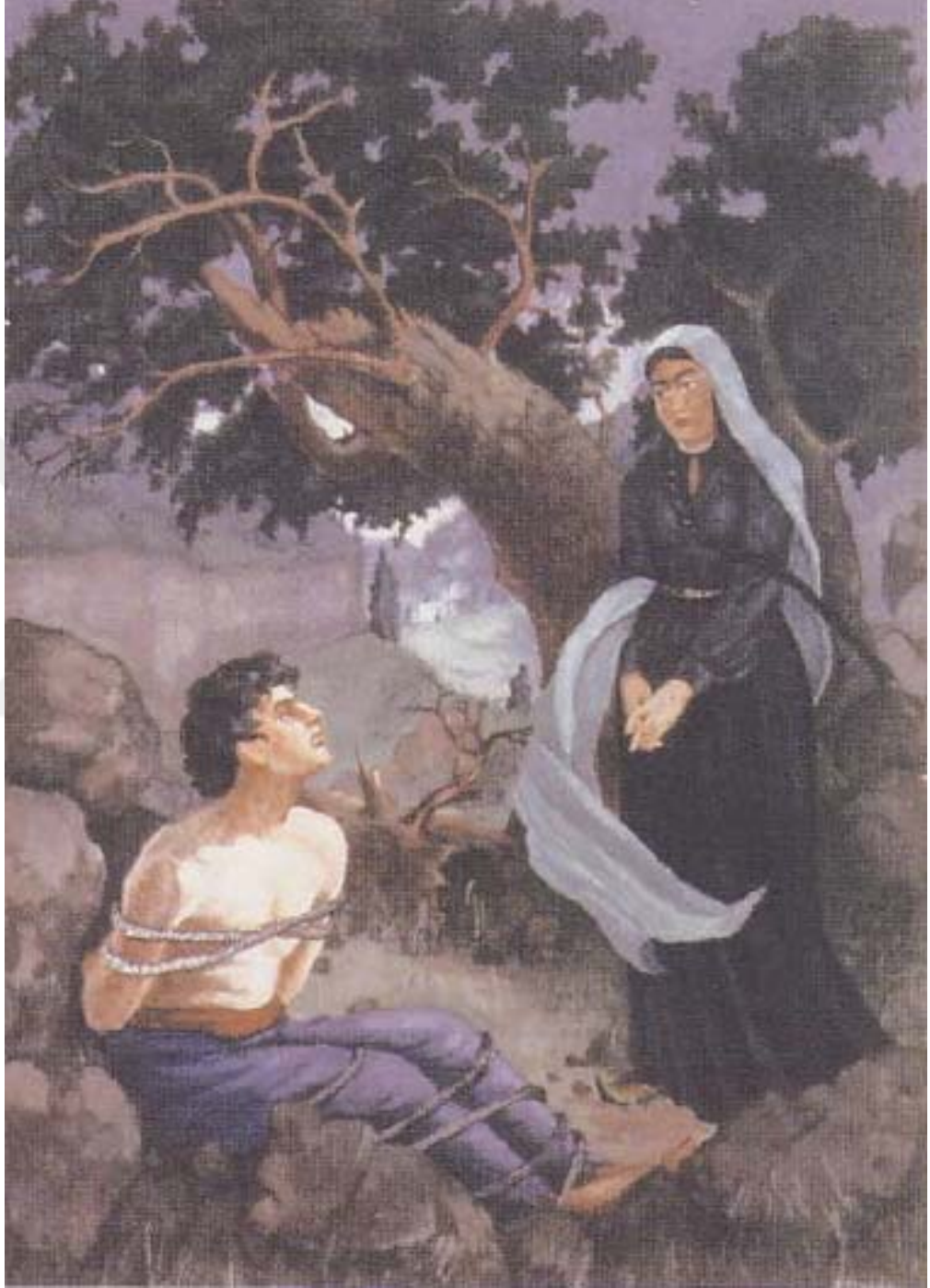
Resim3. 39: L.R.Qaritsk, 4. Destan, **Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi**,s.453.

Resim 3. 402: L.R.Şarov, 3. Destan, **Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi**,s.454.

Resim 3. 41: L.R.Şarov, 6. Destan,Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi, s.454.

Resim 3. 42: L.R.Şarov, 4. Destan,**Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi**,s.457.

Resim 3. 43: Rafiq MEHDİYEV,9. Destan, **Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi**, s.449.

Resim 3. 44: Dede Korkut anıt duvarı, Dede Korkut parkı, Eskişehir, 2014

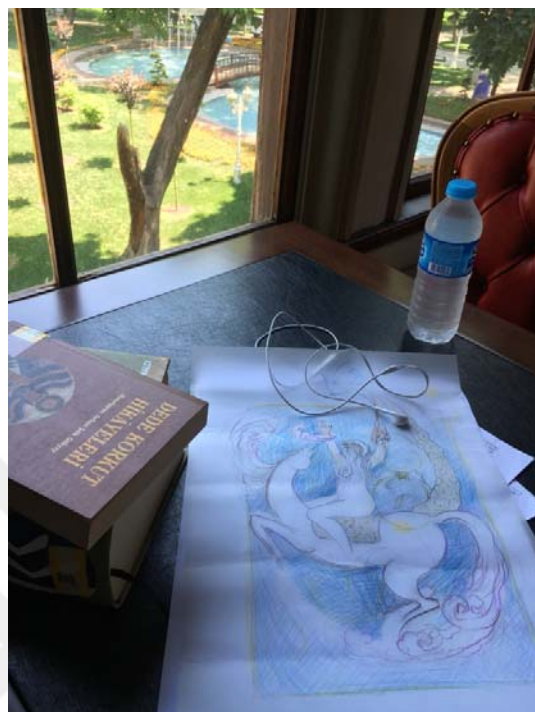

Resim 3. 45: Dede Korkut anıt duvarı, Dede Korkut parkı, Eskişehir, 2014

EKLER

بیربارش خدا وسیع عالم و دوتورقود

سازی بن باغرویا و میرل و سیرین

Eser Adı: Barış Dede Korkut

Teknik: Akrilik, sulu boya, guaş

Boyut: 100 x 70 cm

Bu eser yapılırken tarihsel gelişim içerisinde incelenmiştir ve etud edilmiştir. Eskilerin, düşsel ve düşünsel dünyalarına inebilmek ve bu çizgilerin sınırlarını çözümlenebilmek, binyılları tüketip günümüze ulaşan ve kültür kaynaklarımızın sembolik göstergeleri olan bu eski işaretlerin sönük izlerini takip etmekle mümkün olacaktır. İnsanların kendilerini sembollerle, sembollerin de söz konusu insanları anlatmaya çalıştığı bu sihirli alanda araştırma yapmak, araştırmacıları genellikle tarihin karanlık derinliklerine, uçsuz ve engin sembolikler dünyasının bilinmeyenler diyarına doğru tutkulu bir yolculuğa götürmekte ve böylesi bir gözlemede de, insanların bu denli zengin sembolleri sırf estetik gaye veya göz zevklerini tatmin etmek için üretmedikleri de kolayca anlaşılmaktadır.⁵²

Bu sözleri göz önüne alarak yola çıkıp bu eserleri inceleyeceğim. Gerçekçi yorumlarla yaptığım bu eserde görüldüğü gibi Dede Korkut at üzerinde oturup saz çalıyor ve Dede Korkut bu eserde dünyayı barışa çağırıyor.

Daha manevi göstermek ve dünyayı yansıtmak için çerçeveyi yuvarlak yapıp, mavi renk ağırlıklı eseri yaptım. Mavi renk Göktürklerin simgesidir ve bulduğum bir çok eserlerde mavi ve lacivert ağırlıklı yapılmıştır.

Aşağıda iki tarafta olan gezegenler Dede Korkut'un ölüp o dünyadan mesaj göndermesi ve efsanelerde miraca gittiğine işaretdir ve bulduğum 3

⁵² Mehmet ATEŞ, **Mitolojiler Semboller ve Halılar**, 7.

eserde gök yüzünde gözükmiştir. İki eser hariç Dede Korkut hep kopuzla çizilmiştir ve şamanların ilk ozanıdır ki hikayelerin sonunda kopuzla şiirleri ve sözleri söylüyor. O yüzden ben yaptığım eserde Dede Korkut elinde kopuz vardır.

Kuş sembolü: Doğum ve yaşamla ilgili motiflerle başladığımız serüvenimize yaşamın sonlanmasıyla ilgili anlamlar içeren kuş motifini anlatarak nokta koyarız.

Anadolu sembolizminde kuş motifinin ayrıcalıklı bir yeri vardır. Onun gibi kader çeşitlilik arz eden bir diğer motif yok gibidir. Baykuş, karga gibi kuşlar uğursuz, güvercin, kumru, bülbül gibi kuşlar ise uğurlu sayılırlar. Kuş bazen mutluluk, sevinç, sevgi, bazen de ölen kişinin ruhudur. Kuş kutsaldır, gök tanrılarının yönetimindedir. Kuş özlemdir, haber beklentisidir.

Kuş Anadolu folklor ve edebiyatında vazgeçilmez bir temeldir. Örneğin halk ozanı Yunus Emre, bir mısrasında "havalandık kuş olduk, uçtuk elhamdülillah" diyerek tanrıya yaklaşmayı ifade ederken, bir başka mısrasında da "can kuşu uçtu" diyerek ölümü anlatmaktadır. Karacaoğlan ise "can kafeste duran kuştur" ifadesinde, kuşun kafesten uçmasını ölüme özdeşleştirmektedir. Dr. Dursun AYAN'ın dizelerinde ise "bir tür göçmekmiş ecel, uçmak kuşun kanadı, mavi göklü kara yerli diyarda" denmektedir.⁵³

Bu eserde bulunan 3 kuş, 4 sebeple çizilmiştir 1. Ölen insanın simgesidir 2. Barış sembolüdür 3. Bir haber vermektedir. 4. Bulduğum 4 eserde Dede Korkut kuşla gözükmiştir.

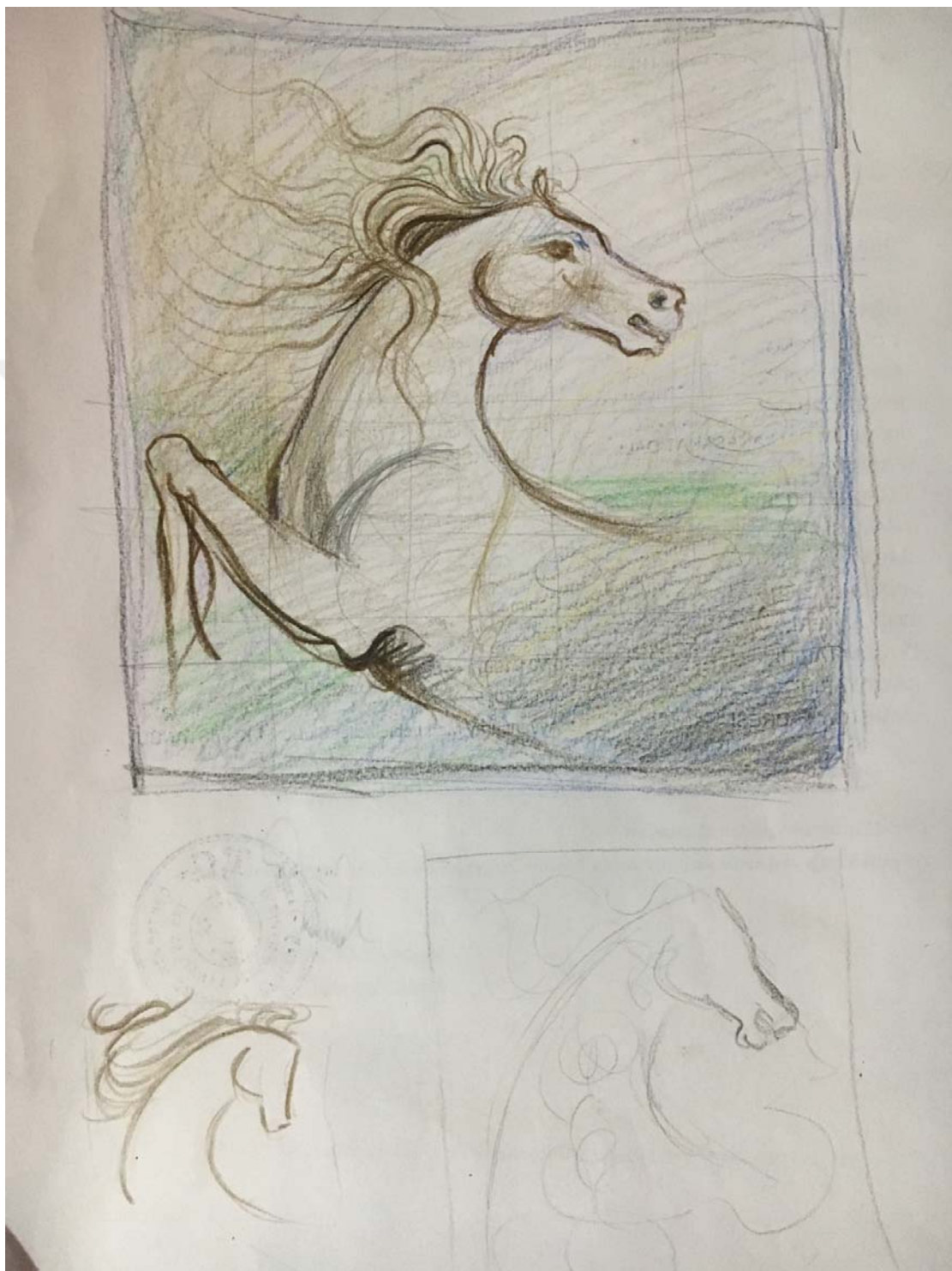
Aşağıdaki kuş renkli bir kuştur ve yukarıya doğru uçmaktadır. Dede Korkut'un yanındaki kuş daha açık renkli olarak çalışılmıştır, en yukarıdaki kuş

⁵³ Mine ERBEK, **Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri**, 175 - 177.

ise bembeyazdır, ağzında zeytin dalı taşımaktadır ve daha da yükseğe uçarak kanadı cetvelden taşımış olarak gösterilmiştir. Beyaz renk ve göklere yükseliş; barış, ruhun özgürlüğü ve saflığını çağrıştırmaktadır.

Türk mitolojisinde önemli bir yere sahip olan at: Şamanist törenlerde at, gökyüzüne çıkaran binek, kuvvet ve kudret temsilidir. Şaman, at yardımıyla yeraltına ya da öteki dünyaya geçebildiği için, at ölümünde simgesi olmuştur. Bulduğum 7 eserde Dede Korkut beyaz atın üzerinde ve 3 başka eserde ise beyaz atın yanında tasarımlanmıştır.

Bu eserin kompozisyonu sola doğru kaymış S harfi gibidir ve göz dolanarak eserde hareket ediyor.

Eser Adı: Salur

Teknik: Akrilik

Boyut: 160x 140 cm

Efsanevi yorumlarla yaptığım bu eserde görünen beyaz at Dede Korkut'un sembolüdür ve bir dağ büyüklüğünde olan ehriyenle savaşmak üzere yaratılmıştır. Siyah zemin üzerindeki ehriyen veya şeytan kötülüklerin bir işaretidir ve karşısında görünen beyaz renk maneviyet, iyilik, saf ve temiz bir zatın sembolüdür.

Atın hareket yönü ve göğe doğru kalkışı sanki savaşa hazır olduğunu göstermektedir ve kafasını sağa doğru döndürmesi üstünlük ve iktidarı yansıtmaktadır.

Atın gerçekçi ve net bir şekilde çizilmemesi onun olağan üstü ve hayâli bir yaratık olduğunu ifade etmektedir.

Atın anatomisindeki tezhip ve bitkisel motiflerden oluşan halkar ile süslenmesi onun kutsallığı ve bitkisellerden yaratıldığına işaret eder. Hatayı çiçekler şeytan ve kötülüklerle karşı zafer kazanması alametidir ve bu motifler doğu kültüründe özellikle Türklerde önemli bir yere sahiptir. Son olarak, bu çiçeklerin karanlığa dağılması ölümsüzlüğü, şeytana karşı zaferi ve aydınlığın çoğalmasını ispatlamaktadır.

KAYNAKÇA

ACAR Şinasi (2003), **Sanat Değeri Taşıyan El Yazması Kitaplar**, Antik & Dekor, İstanbul.

ANAR (1993), **Kitabi Dede Korkut Ansiklopedisi 2. Cilt**, Türk soy Yayınevi, Bakü, Azerbaycan.

APAK Ed. İlhan (1998), **Yeni Rehber Ansiklopedisi 16. Cilt**, İstanbul.

ATEŞ Mehmet (1999), **Mitolojiler Semboller ve Halılar**, Çağaloğlu, Ankara.

BARIŞTA H.Örcün (1998), **Türk El Sanatları**, Ana Yayıncılık, İstanbul.

BEHZADİ Behzad (1381 H.), **Dedem Korkut**, Nekhostin Yayınları, Tehran, İran.

BİNARK İsmet (1978), **Türklerde Resim ve Minyatür Sanatı**, Vakıflar Dergisi, İstanbul.

BİNYAZAR Adnan (1991), **Dede Korkut**, Yapı kredi yayınları, İstanbul.

BÜYÜN Nazar (2000), **Ana Britannica 20. Cilt**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

ELMAS Hüseyin (1998), **Çağdaş Türk Resiminde Minyatür Etkileri**, Konya valiliği, Konya.

ERBEK Mine (2002), **Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri**, T.C.Kültür Bakanlığı, Ankara.

ERGİN Muharrem (2001), **Dede Korkut Hikâyeleri**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.

ERGİN Muharrem (2003), **Dede Korkut Kitabı**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.

ESMAEİLZADE Resul (1366 H.), **Dede Korkut Destanları**, Alhoda, Tebriz, İran.

FARAZIN Cevanşir (1378 H.), **Dede Korkut**, Akhtar, Tebriz, İran.

FARAZİN Cevanşir (1372 H.), **Dede Korkut, Efsanesi Üzerine Bir Araştırma**, Akhtar, Tebriz, İran.

FARZANEH Mohammad Ali (1362 H.), **Dede Korkut Mitolojik Araştırma**, Dünya, Tehran, İran.

FARZANEH Muhammed Ali (1358 H.), **Dede Korkut**, Dünya, Tehran, İran.

GÖKYAY Orhan Şaik (1973), **Dedem Korkudun Kitabı**, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, İstanbul.

GÖKYAY Orhan Şaik(1987), **Dedem Korkudun kitabı**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

GÜNSEL Renda (2001), **Osmanlı Minyatür Sanatı**, Promete, İstanbul.

H. BARIŞTA Örcün (2015), **Türk El Sanatları**, Yapı kredi Yayınları, İstanbul.

<http://www.ilahi-tr.org/resimler/17208-tezhip-sanati.html>

KILIÇLIOĞLU S - ARAZ N.vd. (1978),**Meydan Larousse**, meydan yayım evi, İstanbul

Mahir Banu(2005), **Osmanlı Minyatür sanatı**, kabacı yayınevi, İstanbul.

MERSERA Gülbün (2009), **Trük Tezhip ve Minyatür Sanatı**, Sandoz Bulteni, İstanbul.

NECİPOĞLUGülru (2000),**Padişahın Portresi–Tevasir-i Al-i Osman**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

ÖKTE Ertuğrul Zekai (1998), **Minyatür ve Gravürlerle Osmanlı İmparatorluğu**, Vakıf İşletmesi, İstanbul.

RAHMANIFAR Muhammed (1378 H.), **İran Türklerinin Tarihine Yeni Bir Bakış**, yaşmaq, Tehran, İran.

RASHEDI Hasan (1386 H.), **İran'da Türkler, tarih ve dilleri**, Andisheyeno, Tehran, İran.

RENDA Günsel (2001), **Osmanlı Minyatür Sanatı**, Promete, İstanbul.

SALAMAT Mir Ali Seyyid(29.04.2017), yazar ile mülakat neticesi rapor, Tebriz, İran.

Shahriar Dergisi(2000), Sayı 1 (Rapor), 29.

TANINDI Zeren (1996),**Türk Minyatür Sanatı**, Kültür Yayınları, Ankara

TARİHZADE Hüseyin Behzad (1953), **Minyatürün Tekniği**, AÜ IFD, Ankara

TAŞKALE Faruk (1989), **Türk Süsleme Sanatı Tezhip**, Antik Dekor, İstanbul.

TAŞKALE Faruk(2000), **Rakseden Harfler\ Dancing Letter, Antik AŞ**, Kültür Yay. İstanbul

TAŞKALE Faruk (2008), **Fatih Divanı**, Antik Dekor, İstanbul

TAŞKALEFaruk (2010),**Geçmişten Geleneğe Tezhip Sanatında Bir Yolculuk**, İsmek El Sanatları Dergisi, İstanbul.

Türk AnsiklopedisiXIII. Cilt,(1966),Milli Eğitim Basımevi, Ankara.

ÜÇER, K – ÜÇER, M. (2006), **Lale-i Münevveran**, İ.BB\ T.C Kültür Bakanlığı Yayını, İstanbul.

GÜZEL, H- ÇİÇEK, K. Vd. (2002), **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Fatemeh (seba) JAFARİ

Lisans Bilgileri

Mezuniyet Tarihi: 2014

Bölüm Adı: Görüntülü İletişim Bilimsel - Uygulamalı Bölümü

İş Denemeleri

2014 (Zanjan) Bahar Reklam Ofisi, Grafist

2011-2013 (Zanjan) Mirzai resim dershanesi, Resim ve Minyatür öğretmenliği

2006-2011 (Zanjan) Saba Galerisi, Minyatür öğretmenliği

2008-2010 (Zanjan) Kızılay üst düzey eğitim merkezi, Minyatür öğretmenliği

2009 "Uşağam Dilim Baldı" (Çocuğum dilim baldır), Bayram Dergisi çocuk özel sayısı,

Minyatür ve Ressamlık

2008 (Zanjan) Seher Eğitim Merkezi, Minyatür öğretmenliği

2007 (Zanjan) Nur Kültür Merkezi, Resim öğretmenliği

2006 (Zanjan) Kaim Kız Yüksek Meslek Okulu, Öğretmenlik

2.2.2. Kurs / Sertifika Bilgisi

2009-2014 Üstat Ferşçıyan Minyatür Kursu, Tahran Saadâbâd Sarayı, Farshchiyan Müzesi.

2009-2014 Kemaleddin Behzad Ekolü Tezhip Kursu, Tahran Hane-i Hüner (Sanat Evi).

2006-2009 Minyatür Kursu, Hurşid (Güneş) Gurubu.

2001-2004 Güzel Hat Kursu, İyi derece sertifikası, İmam Humeyni Kültür evi

Sergiler

Tahran ağdaş sanat müzesi, minyatür ve tezhip, 2018.

İstanbul Mimar senan niversitesinde minyatür gurup sergisi, 2015.

Tahran Kemaleddin Behzad Galerisi, Tipografi Gurup Sergisi, 2013.

Zanjan Asim-İ Zanjanî Galerisi, Poster Tasarımı Gurup Sergisi, 2012.

Tahran Fotoğrafçılık Merkezi, Fotoğraf Gurup Sergisi, 2013.

Zanjan Fotoğrafçılık Merkezi, Fotoğraf Gurup Sergisi, 2013.

Tahran Minyatür Merkezi, Minyatür Grup Sergisi, 2008.

Kazvin Minyatür Merkezi, Minyatür Grup Sergisi, 2007.

Zanjan Minyatür Merkezi, Minyatür Grup Sergisi, 2005.